

ANNAN PLANI TARİHİ BİR FIRSAT MI? ÇÖZÜM VE ÇÖZÜMSÜZLÜĞÜN KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ

Arş. Gör. Ferhat PİRİNÇÇİ
Uludağ Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Uluslararası İlişkiler Bölümü

GİRİŞ

Birleşmiş Milletler (BM) Genel Sekreteri Kofi Annan, Kıbrıs Türk ve Rum tarafları arasında gerçekleşen dolaylı ve doğrudan görüşmelerde tarafların dile getirdikleri tezleri dikkate alarak hazırladığı “Kıbrıs Sorununun Kapsamlı Çözümü İçin Anlaşma Temeli” adlı belgeyi¹ 11 Kasım 2002’de Kıbrıs’taki her iki tarafa ve garantör devletlere sunmuştur.² Annan, I. Plan’ın taraflarca Kopenhag Zirvesi öncesinde imzalanmaması üzerine, Plan’ın revize edilmiş halini 10 Aralık 2002’de taraflara sunmuştur.³ II. Plan’ın kabul edilmesine yönelik öngörülen takvim uygulanamayınca, 26 Şubat 2003’te taraflara planın üçüncü versiyonu sunulmuştur.⁴ Tarafların III. Planı kabul edip etmediklerini bildirmeleri için 10 Mart 2003’te La Haye’de yapılan görüşmeden sonuç alınamayınca; devam eden görüşmeler neticesinde Annan, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY) temsilcilerini 10 Şubat 2004’te New York’a davet etmiştir.⁵ New York görüşmeleri doğrultusunda, Lefkoşa’da 19 Şubat - 21 Mart 2004 tarihleri arasında yapılan ikili görüşmelerde anlaşma sağlanamayınca, taraflar dörtlü görüşmeler için İsviçre’nin Burgenstock kentinde bir araya gelmişlerdir. Dörtlü görüşmelerde de anlaşma sağlanamayınca, tarafların öne sürdükleri görüşler dikkate alınarak 29 Mart 2004’te IV. Annan Planı taraflara sunulmuştur.⁶ Tarafların IV. Plan’a yönelik yaklaşımlarını bir gün sonra kendisine bildirmelerini isteyen Annan, bu yaklaşımları dikkate alarak dördüncü kez revize ettiği ve 24 Nisan’da referandumla götürülecek nihai belge olan V. Annan Planı’nı 31 Mart 2004’te taraflara sunmuştur.⁷

Türkiye için jeostratejik ve jeokültürel açıdan önemli olan Kıbrıs’ta, Annan Planı ile gelinecek nokta konusunda “çözüm ve çözümsüzlük” ekseninde yoğun tartışmalar yaşanmaktadır. Bu bağlamda, aşağıda tarafların sorun konusunda savdukları tezler dikkate alınarak Annan Planı’nda yer alan temel düzenlemeler karşılaştırmalı olarak analiz edilecektir. Nitekim, Plan’ın ilk versiyonu ile son versiyonu arasında oldukça büyük farklılıklar bulunmaktadır. Bu farklılıkların karşılaştırılarak analiz edilmesi ile de Türk ve Rum tarafının müzakere sürecindeki kayıp ve kazanımlarının ortaya çıkacağı açıktır.

I. KURULACAK OLAN DEVLETİN YAPISI: FEDERAL Mİ, KONFEDERAL Mİ?

Kıbrıs sorununun çözümüne ilişkin müzakerelerde en tartışmalı ve üzerinde bir türlü uzlaşmaya varılamayan konuların başında, varılacak olan çözümde egemenlik konusunun nasıl çözümleneceği gelmekteydi. Zira, egemenlik konusunda varılacak olan çözüm, kurulacak olan devletin geleceğiyle de yakından ilgiliydi.

GKRY, müzakerelerde egemenlik konusunda tek egemenlik ve tek uluslararası kimlik formülünü benimsemekteydi. Clerides'e göre kurulacak olan devlet, BM kararları doğrultusunda tek egemenliğe ve tek vatandaşlığa sahip olmalıydı.⁸ Bu bağlamda müzakerelerde egemenliğin herhangi bir şekilde bölünmesini ve tabakalara ayrılmasını istemeyen Rum tarafı, iki bölgeyi bir federasyondan oluşan Kıbrıs Devleti seçeneğine sıcak bakmaktaydı. GKRY'nin egemenlik konusunda tek egemenlikte ısrarcı olmasının nedeni ise açıktı: Kurulacak olan devletten ayrılmanın (self determinasyonun) kesin bir şekilde yasaklanması veya bir başka ifadeyle, adanın bir kez daha bölünmesinin önüne geçmek.

Denktaş ise dolaylı müzakereler esnasında, bağımsız ve egemen olarak tüm yetkilerini kullanan KKTC'nin 1983 yılından beri var olan durumuna dikkat çekerek; çözümün, önceden var olan egemen devletlerce kurulacak olan bir Kıbrıs Konfederasyonu temelinde olmasını savunmaktaydı. KKTC'ne göre kurulacak olan Konfederasyon, tek bir uluslararası kimliğe sahip olmakla birlikte, Konfederasyonun sadece kurucu devletler tarafından kendisine verilen yetkiler ölçüsünde egemen olması öngörülmekteydi. Bu noktada, egemen iki devlet tarafından oluşturulacak konfederasyon formülü, kurulacak olan ortaklığın herhangi bir nedenle 1963'teki gibi bozulması durumunda KKTC'ne (self determinasyon hakkı da dahil olmak üzere) daha rahat hareket imkanı sağlayacaktır. İkinci olarak KKTC'nin ortaklıktan sadece 24 saat önce tanınması bile, 1983'ten beri yapılan icraatlara geçerlilik kazandıracak ve çözüm bir topluluğun bir devlete eklenmesinden ziyade iki devletin ortaklığı halini alacaktı.⁹ Konfederasyon teriminin karşı taraf üzerinde negatif etkiler yapması nedeniyle Denktaş, taraflar arasında gerçekleşen doğrudan görüşmelerle birlikte, konfederasyon terimini kullanmaktan ziyade "Ortaklık Devleti" terimini kullanmaya başlamıştır.¹⁰ Ancak, bu ortaklık devletinde kastedilen egemenlik de eşit, birbirleri tarafından kabul gören ve uluslararası alanda tanınan egemenlikti.

Tarafların bu konudaki görüşleri bağlamında tüm versiyonlarıyla Annan Planı'nın sadece iki sayfalık ana kısmını ele aldığımızda, kurulacak olan devletin egemen iki devlet tarafından oluşturulmadığı kolayca anlaşılmaktadır. Zira, planın her üç versiyonunda yer alan Kıbrıs Sorununun Kapsamlı Çözümü başlıklı belgede, belgenin ekleriyle beraber kabul edilmesi durumunda belgeyi imzalayacak olanlar KKTC ve GKRY temsilcileri değil; sadece Kıbrıs Türk tarafı ve Kıbrıs Rum tarafıdır.¹¹ Dolayısıyla Plan'ın ana kısmı, çözümün KKTC'nin müzakerelerde vurguladığı gibi "egemen iki devlet tarafından kurulan ortaklık" şeklinde olmayacağını ilk işareti olarak değerlendirilebilir. Bunun yanı sıra, GKRY'nin 16 Nisan 2003'te imzaladığı Katılım Antlaşması'yla 1 Mayıs 2004'te tüm adanın AB üyesi olması da KKTC'nin egemenliğinin tanınmadığının bir başka göstergesidir.

Annan Planı, tüm versiyonlarıyla beraber değerlendirildiğinde Plan temelinde varılacak olan çözümün Kıbrıs'ta yeni bir düzen kuracağı ifade edilmektedir. Yeni bir düzenin doğacak olması ilk bakışta 1963'te Türk tarafının yönetimden izole edilmesinden beri aday uluslararası alanda temsil eden Rum kesiminin aleyhineymiş gibi algılanmaktadır. Ancak ilk iki Plan'ın devam eden maddelerinde, kurulacak olan devletin "Kıbrıs Devleti" olarak ifade edilmesi, yeni bir düzenin yaratılmasından ziyade; KKTC'nin Kıbrıs Cumhuriyeti olarak ifade edilen ve GKRY'nin sözde egemenliğini elinde bulundurduğu yapıya entegre edilmesi sorununu ortaya çıkarmaktaydı. Nitekim, Rauf Denktaş yapılan müzakerelerde, kurulacak olan devletin isminin, yeni bir isim olması konusunu özellikle vurgulamış; bu durum, ilk iki versiyonda gözardı edilmekle beraber III. Annan Planı'nda değiştirilmiş ve kurulacak olan devlet, "Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti" olarak değiştirilmiştir.¹²

I. ve II. Annan Planı'nda Kıbrıs Devleti'nin bağımsız olduğu vurgulanmakta ve üç ana yapıdan oluştuğu ifade edilmekteydi. Bu yapılardan birincisi devletin kendi "ortak devlet hükümeti", diğer ikisi ise aralarında

feshedilemez bir ortaklık yapısı bulunan Kıbrıslı Rum ve Kıbrıslı Türk “parça devletleri”dir.¹³ Ayrıca “iki bölgelilik ve parça devletlerin eşit statüsü”, anayasa taslağının temel maddeleri arasında yer almaktadır.¹⁴ Dolayısıyla, KKTC tarafının vurguladığı ve özellikle 1974’teki Kıbrıs Barış Harekatı sonrasında oluşan *de facto* iki bölgelilik, resmi bir nitelik kazanmakta ve adadaki iki toplumun bir arada yaşamasından kaynaklanabilecek sorunların önüne geçildiği izlenimi doğmaktadır. Ancak, aşağıda ele alınacağı gibi, Plan’da yer alan “iki bölgelilik” kavramı, Türk tarafının algıladığı ve uygulanmasını istediği iki bölgelilikten oldukça uzaktır.

III. Annan Planı, devletin yapısının açık bir şekilde bir federasyon olacağını belirtmektedir. Dolayısıyla ilk iki versiyonda geçen “ortak devlet hükümeti” ifadesinin yerini “federal hükümet”; “parça devlet” ifadesinin yerini ise planın tümünde “oluşturucu devlet” ifadesi almıştır. Ayrıca, kurulacak olan devletin “iki bölge ortaklık” olduğu, Kuruluş Anlaşması’nın ana maddeleri arasında bir kez daha vurgulanmıştır.¹⁵ Bu durum, Annan Planı’nın IV. ve V. Taslaklarında da muhafaza edilmiştir. Bunun yanı sıra, Annan belgesinin bütün versiyonlarında kurulacak olan düzene yapılacak tek taraflı bir değişiklik ve Kıbrıs’ın bir kısmının veya bütününe başka bir devletle birleşmesi, herhangi bir şekilde bölünmesi veya ayrılması kesin olarak yasaklanmaktadır.¹⁶ Burada Annan’ın enosis ve taksim gibi olasılıkları ortadan kaldırmak istemesinin yanı sıra, kurulacak düzende çıkabilecek sorunlar karşısında Kıbrıs Türk toplumunun self determinasyon hakkını uygulamak istemesinin de önüne geçmek istediği anlaşılmaktadır.

Her ne kadar, Annan Planı kapsamında Türk ve Rum kelimelerine oluşturucu devlet isimleri dışında pek rastlanmasa da Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti’nin resmi dilleri Türkçe ve Rumca olarak belirlenmiştir. Bu doğrultuda, devletin resmi dillerinin tüm orta öğrenim öğrencilerine öğretilmesi zorunludur.¹⁷ Bu da Türk tarafının kültürel açıdan kendi benliğini koruması açısından olumlu bir gelişme olarak değerlendirilebilir.

A. Egemenlik Sorunsalına Çözüm: “Herkes Egemen”

Gerçekleştirilen müzakerelerde tarafların egemenlik konusunda ödün vermek istememeleri üzerine Kofi Annan, Kıbrıs’ta nev’i cinsine münhasır bir model önermiştir. Buna göre, Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti olarak ifade edilen devletin tek bir uluslararası kimliği ve egemenliği olacak¹⁸; Türk ve Rum oluşturucu devletleri de federal kurumlardan arta kalan yetkilerini “egemence” kullanabileceklerdi.

Bu bağlamda, Annan Planı’nın tüm versiyonlarına göre Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti’ni oluşturan federal hükümet ile Türk ve Rum parça/oluşturucu devletleri arasındaki statü ve bunların birbirleriyle ilişkisi, İsviçre’nin federal hükümeti ve kantonları ile olan ilişkisi ve statüsü esas alınarak oluşturulacaktır. Ancak, Annan’ın İsviçre modeli olarak ifade ettiği yapı, her şeyden önce, etnik ve dini açıdan farklı iki toplumun ezici bir çoğunluğu oluşturduğu bir bölgeye uygulanan bir model değildir. Nitekim, İsviçre’de iki değil 23 kanton bulunmaktadır. Ayrıca Annan, İsviçre Anayasası’nda yer alan “Kantonlar, Federal Anayasa egemenliklerini sınırlandırmadığı sürece egemendir.” ifadesinden hareketle oluşturucu devletlerin egemen oldukları iddiasında bulunmaktadır. Ancak aynı anayasanın 47. maddesinde yer alan “Federasyon, Kantonların otonomisine saygı gösterecektir.” ifadesi de gözden kaçırılmamalıdır.¹⁹

Kofi Annan’ın, federal hükümet ve oluşturucu devletler arası ilişkilerde ise Belçika Modelini devreye soktuğu görülmektedir. Belçika’da federal devlet ve oluşturucu devletlerin yasaları arasında bir hiyerarşi bulunmamaktadır.²⁰ Kıbrıs’ta da bu kural uygulanarak ortak devlet ve parça devletlerin yasaları arasında herhangi bir hiyerarşi olmayacağı belirtilmektedir. Bununla beraber, Oluşturucu devletlerle federal hükümet arasındaki ve oluşturucu devletlerin kendi aralarındaki ilişki “işbirliği anlaşmaları” ve Anayasal Nitelikli Yasalarla sağlanacaktır.²¹

Egemenliğin oluşturucu devletlerden kaynaklanmadığı; aksine, oluşturucu devletlerin, federal anayasadan kaynaklanan egemenlik çerçevesinde federal hükümete verilen yetkilerden arta kalanlara sahip oldukları, Kuruluş Anlaşması'nın 2. maddesinde açıkça görülmektedir. Nitekim, Annan Planı'nın beş versiyonunda da yer alan Anayasa'nın 3. maddesine göre, Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası, oluşturucu devletler üzerinde bağlayıcıdır ve buna aykırı yapılan işlemler hükümsüz ve geçersizdir.

Annan Planı'nın ilk iki versiyonunu ele alacak olursak; Kıbrıs Devleti'nin üç ana yapısı arasındaki görev dağılımında Ortak devlet hükümetinin egemence kullanacağı yetkiler, Kıbrıs'ın uluslararası alanda ve AB'nde tek sesle konuşmasını ve hareket etmesini, AB üyesi olarak yükümlülüklerini yerine getirmesini sağlamak ve bütünlüğünü, sınırlarını ve tarihi mirasını korumaktır. III. Annan Planı'nda, Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kaynaklarını korumak da federal hükümetin egemence kullanacağı yetkiler arasında sayılmıştır. IV. ve V. Annan Planı'nda da bu yetkiler olduğu gibi korunmuştur.²²

Oluşturucu devletler ise anayasaya uygun olarak ortak devlet hükümetine verilmeyen yetkileri kullanmakla beraber, birbirleriyle ve ortak devletle "işbirliği anlaşmaları" çerçevesinde işbirliği ve koordinasyon içinde olacaklardır. Bu noktada oluşturucu devletler, dış politika ve AB ile ilişkilerde kendi yetkilerine giren kısımların şekillendirilmesi ve uygulanması konusunda işbirliği anlaşmalarına uygun olarak katılımda bulunacaktır. Ayrıca, anayasaya uygun olmak kaydıyla oluşturucu devletler, diğer ülkelerle ticari ve kültürel ilişkiler kurabilecektir.²³

Bu bağlamda, her ne kadar Annan Planı'nın tüm versiyonlarında yer alan gerek Kuruluş Anlaşması'nda gerekse de Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası'nda oluşturucu devletlerin yetkilerini "egemence" kullanacakları belirtilse de bunun gerçek anlamda egemenlikten oldukça uzak olduğu açıktır. Nitekim, Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti'nin tek egemenliği olacağı açıkça belirtilmiştir. Dolayısıyla, KKTC'nin çözüm öncesi dönemde egemenliği tanınmadığı gibi, Annan Planı'nın kabul edilmesiyle kurulacak olan Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti'nde de Türk oluşturucu devletine ve Rum oluşturucu devletine egemen haklar ve yetkiler tanınmamaktadır. Plan'ın metinlerinde oluşturucu devletler için geçen "egemen" ifadelerinin semantik açıdan hiçbir değeri yoktur; içeriği boştur. Zira, bir siyasal birimin egemen olması, uluslararası alanda tanınmasıyla, bağımsız olmasıyla, siyasal ve güvenliğe ilişkin konularda ilişki kurabilmesiyle, ayrı bir parası olmasıyla söz konusudur.

Bununla beraber, her ne kadar Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası Türk tarafının aleyhine olabilecek düzenlemeler taşısa da anayasanın değiştirilebilmesi için her oluşturucu devlet seçmenlerinin ayrı çoğunluğu gerektiğinden²⁴; Türk oluşturucu devletinin istemediği değişikliklerin anayasal düzeyde gerçekleştirilmesi engellenebilecektir. Şüphesiz, bunun tersi, Rum oluşturucu devleti için de geçerli olacaktır.

B. Tek Egemenlik Altında Kıbrıs Vatandaşlığı ve İç Vatandaşlık

Vatandaşlık konusu, tarafların Annan Plan'ını referanduma sunma aşamasında bile uzlaşmadıkları bir konudur. Bu konunun, Plan kapsamında iki boyutu bulunmaktadır. İlk boyutta, kimlerin Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti vatandaşı olacağı tartışması yer almaktayken; ikinci boyutta, iç vatandaşlığa dayalı siyasal hakların hangi düzeyde kullanılacağı sorunu yatmaktadır.

Rum tarafı, görüşmeler esnasında sadece 1960 tarihinde Kıbrıs Cumhuriyeti vatandaşı olanlar ve onların soyundan gelen kişilere vatandaşlık verilmesi gerektiğini savunmaktayken, 1974 sonrasında Kuzey Kıbrıs'a yerleşen Türkiye kökenli Türklerin kapsam dışı bırakılmasını istemekteydi. Buna karşılık, Türk tarafı ise, önceden var olan iki devletin bir araya gelişini temel aldığından, mevcut olan vatandaşlık sicillerinin geçerli

olması gerektiğini savunmaktaydı.²⁵ Annan Planı ise, bütün versiyonlarıyla beraber ele alındığında, ne Türk ne de Rum tarafının savunduğu yaklaşımı tam anlamıyla yansıtan bir vatandaşlık düzenlemesi getirmiştir.

1. Vatandaş Olanlar ve Olamayanlar

Annan Planı, vatandaşlık konusunda tek bir Kıbrıs vatandaşlığını öngörmektedir. Her ne kadar Plan'da tüm Kıbrıs vatandaşlarının aynı zamanda oluşturucu devlet iç vatandaşlığından yararlanacakları ifade edilse de bu iç vatandaşlığın, ayrı bir statü yaratmaktan ziyade Kıbrıs vatandaşlığını tamamlayıcı özellikte olduğu belirtilmektedir. Dolayısıyla parça/olusturucu devlet iç vatandaşlığı, Kıbrıs vatandaşlığının yerine geçmemektedir.²⁶

Kuruluş Anlaşması'nın yürürlüğe girmesinden sonra kimlerin Kıbrıs vatandaşı olarak kabul edileceği, taraflar arasında tartışma konusu yapılmış ve bu nedenle Annan Planı'nın ilk üç versiyonunda da Kıbrıs vatandaşlığı konusunda farklı düzenlemelere gidilmiştir. Bu bağlamda I. Annan Planı'nda, Kuruluş Anlaşması'nın yürürlüğe girmesinden sonra Kıbrıs vatandaşlığına kabul edilen kişiler, 1960 yılında Kıbrıs vatandaşı olanlar ve onların soyundan gelenler, 18 yaşında ve Kıbrıs doğumlu olup en az 7 yıl süreli olarak Kıbrıs'ta ikamet edenler, Kıbrıs vatandaşı biri ile evli olup Kıbrıs'ta en az 2 yıl süreli ikamet edenler, burada sayılan kişilerin Kıbrıs'ta ikamet eden çocukları olarak belirtilmişti. Bunun yanı sıra rakam belli olmamakla beraber tarafların vereceği listede adı geçen kişiler ve bunların eşleri ve çocukları da Kıbrıs vatandaşlığını kazanacaklardı.²⁷

II. Annan Planı'nda ise vatandaşlık kazanacak olanlara ilişkin düzenlemeler büyük ölçüde aynı kalmıştı. Bununla beraber, 18 yaşını doldurmadan önce en az 7 yıl süreli olarak Kıbrıs'ta ikamet eden kişilere son 5 yıl içinde de en az bir yıl ikamet şartının getirilmesi ve bu maddede sayılan kişilerin Kıbrıs'ta ikamet eden çocuklarına da sürekli ikamet şartı getirilmesi aradaki farklılıklardı. Ayrıca II. Plan'da, tarafların sunacağı listedeki şahısların eş ve çocuklarıyla beraber 33,000'i geçmemesi öngörülmekteydi. Listenin oluşturulmasında ise şahısların Kıbrıs'ta ikamet sürelerinin uzunluğu esas alınacaktı.²⁸

26 Şubat 2003'te sunulan III. Annan Planı ise ilk iki versiyondan oldukça farklı düzenlemeler öngörmektedir. Üçüncü versiyona göre Kuruluş Anlaşması'nın yürürlüğe girmesiyle beraber Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti vatandaşlığını kazanacak olanlar, 1963'te Kıbrıs vatandaşı olan kişiler ile onların soylarından gelenler ve eşleridir. Bunun yanı sıra verilen liste ile vatandaşlık kazanacak olan kişilerin sayısı 45,000'e çıkarılmıştır. Ancak, listeye dahil olacak kişiler için de çeşitli kriterler belirlenmiştir. Buna göre, 18 yaşını doldurmadan önce en az 7 yıl (son 5 yılda ise en az bir yıl) Kıbrıs'ta ikamet eden kişiler ve bunların Kıbrıs'ta sürekli ikamet eden çocukları ile ikamet sürelerine göre Kıbrıs'ta son 7 yıldan fazla kalıcı ikamet etmiş olan diğer kişiler listeye dahil edileceklerdir. Bunların dışında kalanlar ise vatandaşlık kazanmayacak olup, yabancılar yasası çerçevesinde değerlendirileceklerdir.²⁹

Bu noktada, III. Plan açısından hem Kıbrıslı Türkleri hem de Türkiye kökenli KKTC vatandaşlarını gözetken bir vatandaşlık mekanizması getirildiği izlenimi doğmaktadır. Ancak, II. Plan'da yer alan 33,000 kişilik listenin III. Plan'da 45,000'e çıkarılmasının Türk tarafı açısından bir "kazanım" olup olmadığının sorgulanması gerekmektedir. Zira, III. Plan'da liste haricinde vatandaşlık kazanacak kişiler sadece iki kriterle uymak zorunda olacaktır ve KKTC Muhaceret Dairesi Müdürlüğü'nde bu kriterleri doğrulayacak veriler bulunmamaktadır.³⁰

2. Siyasal Haklardan Yararlanmada Ölçüt: Vatandaşlık İçinde Vatandaşlık

Kurulacak olan devletin iç vatandaşlık statüsüne ilişkin düzenlemelere bakıldığında ise Plan'ın ilk versiyonuyla üçüncü versiyonu arasında farklılıklar olduğu görülmektedir. I. Annan Planı'na göre, Kuruluş

Anlaşması'nın yürürlüğe girmesiyle beraber, Kıbrıs vatandaşları, o tarihte ikamet ettikleri bölgeyi idare etmekte olan parça devletin iç vatandaşlık hakkını alacaklardı. Yurtdışında yaşayan Kıbrıslılar ise 1974 öncesinde kendilerinin veya atalarının ait oldukları toplumun iç vatandaşlığını alacaklardı. Parça devlet iç vatandaşlığının sonradan kazanılması ise, 7 yıl ikamet etme şartına bağlanmıştır.³¹ Türk parça devletinin geleceği açısından en tehlikeli düzenlemelerden biri olan bu maddeye göre, Türk parça devletinde kesintisiz olarak 7 yıl ikamet eden Rum parça devleti iç vatandaşı Rumlar, Türk parça devleti iç vatandaşlığına geçiş için başvurma hakkına sahip olacaklardı. II. Annan Planı'nda, iç vatandaşlığa ilişkin I. Annan Planı'ndaki düzenlemeler korunmakla beraber, Maruni köylerinde ve Karpaz bölgesinde ikamet eden kişilere, Kuruluş Anlaşması'nın yürürlüğe girmesinden sonra bir yıl içinde diğer parça devletin iç vatandaşlığını seçme hakkı tanınmıştır.³²

III. Annan Planı'nın iç vatandaşlık statüsüne ilişkin düzenlemelerinde ise Türk oluşturucu devleti sınırları içinde yer alan Maruni köyleri ve Rum köylerine ek olarak Rum oluşturucu devletinde bulunan belirli Türk köylerine de bir yıl içinde diğer oluşturucu devletin iç vatandaşlığını seçme hakkı tanınmaktadır. Ayrıca, II. Annan Planı'nda kuzeye yerleşen Rumlara 7 yıl ikametden sonra Türk parça devleti iç vatandaşlığına müracaat etme hakkı verilirken; III. Annan Planı'nda bu düzenleme ortadan kaldırılmaktadır. Bu doğrultuda, Türk oluşturucu devletine, Rum oluşturucu devletinden gelen kişilere karşı, iç vatandaşlık statüsünün elde edilmiş koşullarını düzenleme hakkı verilmektedir.³³ Dolayısıyla bu düzenleme Türk tarafı açısından olumlu olarak değerlendirilebilir. Zira, kuzeye yerleşen Rumlar, 7 yıl kesintisiz ikametden sonra değil; Türk oluşturucu devletin belirleyeceği kriterler ölçüsünde Türk oluşturucu devlet iç vatandaşlığına başvurabileceklerdir. Bu bağlamda, Türk oluşturucu devleti, başvuru koşullarını zorlaştırarak daha az Rum'un Türk oluşturucu devlet iç vatandaşlığına geçmesini sağlama imkanına sahip olacaktır.

Kurulacak olan devlette, Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti vatandaşlığı ile oluşturucu devlet iç vatandaşlığı arasındaki ilişki oldukça önemlidir. Nitekim, gerek federal düzeyde gerekse de oluşturucu devlet düzeyinde seçimlerde aday olma ve oy kullanma gibi siyasal hakların kullanımı bu iki vatandaşlık statüsüne bağlı olarak düzenlenmektedir. Bu bağlamda, I. Annan Planı'nda parça devlet iç vatandaşlık statüsünün yerel düzeydeki siyasal hakların kullanımı konusunda etkili olduğu görülmektedir. Nitekim, bir parça devlet yerel düzeydeki siyasal hakların kullanımını iç vatandaşlık koşuluna bağlama hakkına sahiptir ve bunun yanı sıra AB hukuku ve ortak devlet anayasasının elverdiği ölçüde kendi iç vatandaşlığını taşıyan kişilerin yerel düzeydeki siyasal haklarını kullanmalarını sınırlayabilmektedir. II. Annan Planı, ilave bir düzenlemeye giderek, ortak devlet düzeyindeki siyasal hakların, parça devlet iç vatandaşlık statüsüne bağlı olarak kullanılacağını belirtmektedir.³⁴ Bir başka ifadeyle, etnik kökeni ne olursa olsun, Türk parça devlet iç vatandaşı olan herkes Türk parça devlet kontenjanından Senatoda ve Temsilciler Meclisi oy kullanabilecek ve bunun da ötesinde bu organlara aday olabilecektir. Bu noktada asıl sorun, kuzeye yerleşen Rumların Türk oluşturucu devletin iç vatandaşlığına geçmeleriyle beraber baş gösterecektir.

Türk tarafının savunduğu iki kesimlilik ilkesinin bu düzenlemeyle bozulacak olması nedeniyle yapılan itirazlar sonucunda, 26 Şubat 2003'te sunulan III. Annan Planı'nda değişikliğe gidilmiştir. Nitekim, III. Annan Planı, yerel düzeydeki siyasal hakların kullanımını kişilerin iç vatandaşlık statülerine göre değil; ikamet ettikleri oluşturucu devlete göre kullanacaklarını ifade etmektedir.³⁵ Dolayısıyla III. Plan, hem kuzeye yerleşen Rumların Türk iç vatandaşlığını kazanmalarını zorlaştırması bakımından hem de bu Rumlara, Türk iç vatandaşlığına geçmedikleri sürece, Türk oluşturucu devleti kontenjanından federal yasama organında temsil hakkı vermemesi açısından daha olumlu olarak nitelenebilir.³⁶

IV. ve V. Annan Planı'nda da III. Plan'la paralel olarak, federal düzeydeki siyasal hakların kullanımında oluşturucu devlet iç vatandaşlık statüsünün; yerel düzeydeki siyasal hakların kullanımında ise ikamet unsurunun esas alınacak temel kriter olduğu belirtilmektedir.³⁷

II. DEVLETİN TEMEL ORGANLARINDA PAYLAŞIM: HASSAS DENGELER

Annan Planı'nın devletin yasama, yürütme ve yargı gibi temel organlarında öngördüğü düzenlemeler, yapılan dolaylı ve doğrudan müzakereler esnasında adada bulunan taraflarca da çoğu kez tartışma konusu yapılmıştı. Tarafların devletin temel organlarına ilişkin genel yaklaşımlarına bakıldığında; KKTC temel organlardaki temsil konusunda, bir toplumun diğer topluma hükmetmesini engelleyecek güvencelere ve ayrı statü ve kimliklerin devam ettirilmesine vurgu yaparak sayısal eşitliğe ve oybirliğine dayalı bir karar alma mekanizması istemiştir. GKRY ise daha çok kurulacak düzenin işleyebilirliği ve bütünlüğü üzerine vurgu yaparak, nüfusa bağlı temsiliyetin ve karar almada etkin katılımın sağlandığı bir yapı istemekteydi. Ayrıca Rum tarafı, düzenin işleyebilirliğinden hareket ederek, Türk tarafına veto hakkı verilmemesini, dolayısıyla oybirliği olmadan karar alabilen bir mekanizma istemekteydi.³⁸ Bu bağlamda, aşağıda yasama, yürütme, yargı ve başlıca kamu hizmetlerinde Annan Belgesi'nin öngördüğü mekanizmalar ve tarafların temsili konusu ele alınacaktır.

A. İki Meclisli Yapı

Annan Planı'nın tüm versiyonlarında kurulacak olan devletin yasama organının iki meclisli bir yapıda olmasını öngörmektedir. Buna göre her iki meclis de 5 yıllık bir süre için nispi temsil sistemine göre seçilen 48 kişiden oluşacaktır. Tarafların politik eşitliklerini vurgulamak için, Senato her iki parça devletten gelecek olan eşit sayıda senatörden oluşacaktır. Planın 2002 Kasımındaki ilk versiyonunda Temsilciler Meclisi, parça devletlerin nüfus oranlarına göre oluşturulacak; ancak, Türk parça devletinden gelecek olan üyeler Temsilciler Meclisi'nin yüzde 25'inden az olamayacaktı.³⁹ II. Annan Planı'nda da Temsilciler Meclisi'nin oluşturulması konusunda her bir parça devletin en az yüzde 25 oranında temsil edilmesi korunmuş; ancak, üyelerin seçiminde her bir parça devletin nüfusu yerine, ölçüt olarak her bir parça devletin iç vatandaşlık statüsüne sahip kişilerin oranı alınmıştır.⁴⁰ Nitekim, bu düzenlemeler Plan'ın III., IV. ve V. versiyonlarında da değişmemiştir.

Kurulması öngörülen Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti'nin federal parlamentosunda karar alma mekanizmasına bakıldığında ise, olağan kararlarda her iki meclisin basit çoğunluğu gerekmektedir. Ancak bu olağan kararların alınması sırasında Senato'daki oylamada, her bir oluşturucu devletten gelen senatörlerin en az dörtte birinin de oy kullanması gerekmektedir.⁴¹ Temsilciler Meclisinde ise olağan kararların alınmasında uygulanacak olan basit çoğunluğa yönelik herhangi bir şart getirilmemektedir. Ayrıca belirlenen konularda Senato'da nitelikli çoğunluk şartı aranacaktır. Bu noktada olağan kararlar dışında belirli konular için, oylamaya her oluşturucu devletten katılan senatörlerin beşte iki özel çoğunluğu aranacaktır.⁴² Bir başka ifadeyle Senato'da özel çoğunluk aranan konularda, her bir oluşturucu devletten en az 10 senatörün çoğunluğun içinde olması gerekmektedir.⁴³

Annan Belgesi'nin federal yasama organındaki temsil oranını adadaki Rum ve Türk toplumlarının nüfuslarını dikkate alarak değerlendirdiğimizde, Senato'nun iki oluşturucu devletten gelecek eşit sayıda senatörden oluşması, tarafların siyasal eşitliğini yansıtmaya açısından olumlu olarak değerlendirilebilir. Ancak, III. Annan Planı bağlamında, senatörlerin Türk ve Rum toplumları içinden değil de, oluşturucu devletlerden gelecek olması, herhangi bir Rum'un Türk oluşturucu devlet kontenjanından Senato'da görev yapabilecek olması anlamına gelmektedir. Bir başka ifadeyle, Senato'nun oluşturulmasında etnik bir ayrımın söz konusu olmaması ve Plan doğrultusunda Türk oluşturucu devletine de çok sayıda Rum'un gelecek olması⁴⁴, Senato'daki siyasal eşitliğin hiçbir anlamının kalmayacağını göstermekteydi. Bunun yanı sıra Senato'da alınacak olağan

kararlarda, her iki oluşturucu devlet senatörlerinden en az 6 kişinin oylamaya katıldığı basit çoğunluk koşulu arandığından Rum oluşturucu devletin Senato'da herhangi bir kararı geçirmesi hiç de zor olmayacaktı. Nitekim, Türk oluşturucu devletine geçen Rumların zaman içinde iç vatandaşlık hakkı elde etmeleriyle birlikte, Senato'da Türk oluşturucu devletine ayrılan 24 sandalyeden en az 6 tanesi rahatlıkla Rumlardan oluşabilecekti. Bununla beraber, olağan kararların dışında, belirlenen özel konular için Senato'da her bir oluşturucu devletten en az 10 senatörün onayının aranması ve Rumların Türk iç vatandaşlığına geçiş koşullarının sınırlandırılması, Türk oluşturucu devleti için nispeten olumlu bir düzenleme olarak değerlendirilebilir.

IV. ve V. Annan Planı'nda Senato'da temsil konusunda esaslı değişikliğe gidilmiştir. Bu bağlamda son iki Plan'da, Senato'nun eşit sayıda Kıbrıslı Türk ve eşit sayıda Kıbrıslı Rum'dan oluşacağı belirtilmektedir. Bir başka deyişle, Senato'nun seçiminde etnik/toplumsal ayrılık şartı getirilmiştir.⁴⁵ Böylece kuzeye geçen Rumlar, Türk oluşturucu devleti iç vatandaşlığını alsalar da Türk oluşturucu devleti adına Senato'da temsil edilemeyeceklerdir. Bu yeni düzenleme, tarafların sadece Senato düzeyinde de olsa siyasal eşitliklerinin korunacağı anlamına gelmektedir.

Ayrıca gerek Senato gerekse de Temsilciler Meclisi'nde, bir yıl görev yapacak bir Başkan ve iki Başkan Yardımcısı seçilecektir. Her iki Meclisin Başkanı, farklı oluşturucu devletlerden olmak zorundadır. Aynı şekilde, her iki Meclisin Başkan Yardımcıları da farklı oluşturucu devletlerden olmalıdır. Meclis Başkanı'yla farklı oluşturucu devletten gelen Başkan Yardımcısı, Meclis Başkanı Birinci Yardımcısı görevini üstlenecektir.⁴⁶

Temsilciler Meclisi ele alındığında ise, nüfus açısından Kıbrıslı Rumlar, Kıbrıslı Türklerden sayıca fazla olduklarından, Meclisin en az yüzde 25'inin diğer oluşturucu devletten olması koşulu olumlu olarak değerlendirilebilir. Nitekim, Türk oluşturucu devleti en az 12 üyeye temsil edilecektir. Ancak, Temsilciler Meclisi'nde kararlar basit çoğunlukla alındığından, Türk oluşturucu devletin 12 kişiyle temsil edilmesiyle 20 kişiyle temsil edilmesi arasında hiçbir farklılık yoktur. Bunun yanı sıra, her ne kadar Türk oluşturucu devletine en az 12 kişilik sandalye ayrılmışsa da Maronit, Latin ve Ermeni azınlıklara verilecek en az bir kişilik temsil hakkı gözardı edilmemelidir.⁴⁷ Ayrıca, Türk oluşturucu devletinde ikamet eden Rumların iç vatandaşlık hakkı elde etmeleriyle birlikte Türk oluşturucu devletin kontenjanında Rumların yer alması da kaçınılmaz olacaktır.

V. Annan Planı'nın kabul edilmesinden sonra geçiş sürecinde uygulanacak prosedür ele alındığında, 1 Temmuz 2004'e kadar sürecek olan geçiş döneminde, federal parlamentonun tekli yapıda olması öngörülmektedir. Geçiş dönemindeki federal parlamento, her oluşturucu devletten atanan 24'er kişiden oluşacaktır. Bunun yanı sıra geçiş döneminde Avrupa Parlamentosu için Rum oluşturucu devletinden 4, Türk oluşturucu devletinden ise 2 kişi atanacaktır. 13 Haziran 2004'te yapılması öngörülen seçimlerin ardından seçilen Senatörler ve Temsilciler Meclisi üyeleri ile Avrupa Parlamentosu parlamenterleri ise 1 Temmuz 2004'te görevlerine başlayacaklardır.⁴⁸

B. Dönüşümlü Başkanlık Konseyi

Annan Planı'na göre, kurulacak olan Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti'nin federal düzeydeki yürütme organı Başkanlık Konseyi'dir. İlk üç Plan'da Başkanlık Konseyi, tek liste içinden Senato'da özel çoğunlukla seçilen ve Temsilciler Meclisi'nde de çoğunlukla onaylanan altı üyeden oluşmaktadır. I. Plan'da Başkanlık Konseyi'nin oluşumunda parça devletlerin nüfuslarının esas alınacağı belirtilse de II. ve III. Plan'da, Başkanlık Konseyi'nin oluşumunun, Türk ve Rum oluşturucu devletlerinin iç vatandaşlık statüsüne bağlı kişilerin sayısı ile orantılı olacağı belirtilmiştir. Bunun yanı sıra, Başkanlık Konseyi'nde herhangi bir oluşturucu devletin üye sayısı, toplamın en az üçte biri oranında olacaktır.⁴⁹ Diğer bir ifadeyle, altı kişilik Başkanlık Konseyi'nin dördü Rum

ikisi de Türk oluşturucu devletinden olacaktır. Başkanlık Konseyi'nin görev süresi 5 yıl olup, Konsey'de herhangi bir sandalyenin boşalması durumunda, Parlamento özel çoğunluk ile görevin geri kalan kısmı için yeni üye seçecektir.⁵⁰

IV. ve V. Annan Planı'nda ise Başkanlık Konseyi'nin yapısında değişikliğe gidilmiştir. Buna göre, Rum tarafının müzakereler esnasında savundukları doğrultuda Başkanlık Konseyi'nin üye sayısı arttırılmaktadır.⁵¹ Nitekim, Kuruluş Anlaşması'nda, Başkanlık Konseyi'nin 6 tane oy hakkına sahip üyeden ve sayısına Parlamento'nun karar vereceği kişi kadar da oy hakkına sahip olmayan üyeden oluşacağı belirtilmektedir. Anayasa'nın 26. Maddesi'nde ise, Parlamento aksine karar almadıkça Başkanlık Konseyi'nin 6 oy hakkına sahip, 3 de oy hakkına sahip olmayan toplam 9 kişiden oluşacağı belirtilmektedir. Oy hakkına sahip üyeler de olduğu gibi, oy hakkına sahip olmayan üyelerin de en az üçte birinin Türk oluşturucu devletinden olması öngörülmektedir.

Başkanlık Konseyi'nin karar alma mekanizmasına bakıldığında, Belge'de Başkanlık Konseyi'nin, kararlarını oybirliği ile almaya gayret göstereceği belirtilmektedir; ancak, kararların oybirliği ile alınması zorunlu değildir. Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası aksini belirtmedikçe Konsey, kararlarını her bir oluşturucu devletten en az bir üye bulunmak kaydıyla, oy veren üyelerin basit çoğunluğuyla alacaktır.⁵² Burada, Kıbrıs sorununun çözümüne yönelik yapılan önceki girişimlerden farklı olarak, yürütme organında tarafların doğrudan veto haklarının ortadan kaldırıldığı görülmektedir.⁵³ Taraflara tanınan doğrudan veto hakkının kaldırılmasından kaynaklanan boşluk, "oyçokluğunun içinde iki oluşturucu devletten de en az bir kişinin bulunması" şeklinde düzenlenen bir formülle doldurulmaya çalışılmıştır. Bu çerçevede Türk oluşturucu devletine yönelik dolaylı; ancak, etkin olmayan bir veto hakkı verildiği izlenimi doğmaktadır.

Başkanlık Konseyi üyeleri statü olarak eşit olmakla beraber; herhangi bir üye, Konsey'in gündemine istediği bir konuyu getirebilmektedir. Konsey Başkanı ve Başkan Yardımcısı farklı oluşturucu devletten olmak zorundadır. Bunun yanı sıra, Konsey Başkanı ve Başkan Yardımcılığı makamları, ilk üç Plan'da 10 ayda bir rotasyona tabiydi. Ancak IV. ve V. Annan Planı'nda Konsey Başkan ve Yardımcısının 20 ayda bir rotasyona tabi olacağı belirtilmektedir. Ayrıca her seçim döneminde ilk Konsey Başkanı'nın Rum oluşturucu devletinden olması öngörülmektedir.⁵⁴ Bu bağlamda 60 aylık dönemin ilk ve son 20 ayında Rum oluşturucu devleti üyesi; ortadaki 20 ayda ise Türk oluşturucu devlet üyesi Devlet Başkanı sıfatıyla Konsey'e Başkanlık yapacaktır. Başkanlık Konseyi'nin her üyesi, bir bakanlığın başında bulunur. Bakanlıkların dağılımı, Başkanlık Konseyi kararı ile belirlenir. Ancak, Dışişleri Bakanı ve Avrupa Birliği İşleri Bakanı farklı oluşturucu devletlerden olmak zorundadır.⁵⁵

Annan Planı'nın kabul edilmesinden sonra geçiş sürecindeki prosedür ele alındığında, V. Annan Planı'nda yer alan Anayasa'nın 40. Madde'sine göre federal parlamento Başkanlık Konseyi'ni seçene kadar, Devlet Başkanlığı Eşbaşkanlar tarafından yürütülecektir. Eşbaşkanlar, referandumdan sonra en geç iki gün içinde BM Genel Sekreteri'ne bildirileceklerdir. Geçiş döneminin ilk aşamasında, Eşbaşkanlar ilki Rum olmak üzere ayda bir rotasyonla Devlet Başkanlığı görevini üstlenecektir. Geçiş dönemi hükümeti ise tarafların referandumdan sonra en geç iki gün içinde seçeceği 3'er kişiden oluşan Bakanlar Kurulu tarafından üstlenilecektir. Bu doğrultuda, Rum tarafı Adalet ve İçişleri, Avrupa İşleri ve Maliye Bakanlıklarını üstlenmekteyken; Türk tarafı, İletişim ve Tabii Kaynaklar, Dışişleri ve Savunma ve Ticaret ve Ekonomi Bakanlıklarını üstlenecektir. 13 Haziran 2004'te yapılan seçimlerden sonra ise geçiş sürecinin ikinci aşaması başlamaktadır. Bu bağlamda, Federal Parlamento tarafından seçilen ilk Başkanlık Konseyi, Eşbaşkanlar ve Bakanlar Kurulu'nun yerini alacaktır. İlk Başkanlık Konseyinde Devlet Başkanlığı makamı, 10 ayda bir

rotasyona tabi olacaktır.⁵⁶ İkinci Başkanlık Konseyi'nde ise süreç olağan işleyecek ve Devlet Başkanlığı 20 ayda bir rotasyona uğrayacaktır.

V. Annan Planı doğrultusunda Başkanlık Konseyi düzenlemelerini ele aldığımızda, oy hakkına sahip olmasa da üye sayısının artırılması Rum tarafının talepleri doğrultusunda gerçekleştirilmiştir. Bunun yanı sıra rotasyonun 20 ayda bir olması, yine Rumların istekleri doğrultusunda gerçekleştirilen bir başka düzenlemedir.⁵⁷ Ancak, burada daha da önemli nokta, her 5 yıllık dönemde ilk Devlet Başkanlığı'nın Rumlardan oluşacağı belirtilmiş olmasıdır. Zira, bu düzenleme yer almasaydı; 40 aya 20 aylık görev süresi her beş yılda bir taraflar arasında dönüşecek ve Türk tarafı 40 ay, Rum tarafı 20 ay Devlet Başkanlığı yapabilecekti. Ancak, bu düzenlemeyle beraber her 5 yıllık dönemin ilk ve son 20 ayının Rum tarafının Devlet Başkanlığı altında geçeceği kesinleşmiş bulunmaktadır.

C. Bağımsız Yargı: Kıbrıs Yüksek Mahkemesi

Annan Belgesi'nde kurulacak olan Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti'nin en üst yargı organı olarak, bir Yüksek Mahkeme'nin kurulması öngörülmektedir. Bu bağlamda Yüksek Mahkeme, Anayasanın uygulanmasını ve Anayasaya tam saygıyı sağlayacaktır. Yüksek Mahkeme, verilen diğer görevlerin yanı sıra, oluşturucu devletler arasındaki anlaşmazlıkları ve oluşturucu devlet veya oluşturucu devletler ile Federal Hükümet arasındaki anlaşmazlıkları çözmekle görevlidir. Bunun yanı sıra Federal Hükümetin düzgün işlemesi için kaçınılmaz olan durumlarda, Federal Hükümetin kurumları arasında ortaya çıkacak uyuşmazlıklar da Yüksek Mahkeme tarafından geçici olarak çözüme kavuşturulacaktır⁵⁸. Yüksek Mahkeme, Kuruluş Anlaşması, federal yasalar, federal idari antlaşmalar ve Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti'ni bağlayıcı antlaşmaların yorumlanmasından doğacak uyuşmazlıklara bakacak olan temyiz mahkemesi niteliğindedir. Böylece özellikle oluşturucu devletler arasında Kurucu Anlaşma'nın yorumlanmasından kaynaklanabilecek sorunların önüne geçilecektir.

Yüksek Mahkeme'nin en önemli görevlerinden biri, kurulacak olan Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti'nin etkin bir şekilde işleyebilirliğine ilişkindir. Nitekim, federal hükümetin karar almasına yönelik federal kurumların birisinde yaşanan bir tıkanıklık olması durumunda veya AB üyesi olarak Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti'nin yükümlülüklerini yerine getirmesine engel bir durumun oluşması halinde, ilgili kurum konuya ilişkin bir karar alınca kadar Yüksek Mahkeme'ye bir "ara karar" alma yetkisi verilmiştir. Böylece federal düzeyde Senato'da, Temsilciler Meclisi'nde veya Başkanlık Konseyi'nde, karar alma ve sistemin düzgün işlemesi konularında tıkanıklık yaşanması halinde Yüksek Mahkeme'nin bir ara karar vererek devreye girmesi, sorunun tüm sistemi etkilemesini engelleyecektir. Burada, Yüksek Mahkeme'nin ara karar alması için yapılacak başvuruda her iki topluma da eşit fırsatlar yaratıldığı görülmektedir⁵⁹.

Yüksek Mahkeme üyelerinin kimlerden oluşacağı konusunda I. Annan Planı, Kıbrıs Yüksek Mahkemesi'nin üç Rum ve üç Türk parça devletinden ve üç de Kıbrıslı olmayan toplam dokuz yargıçtan oluşacağını öngörmekteydi.⁶⁰ 10 Aralık 2002'de sunulan II. Plan'da da aynı ifade yer almaktayken; son üç Annan Planı'nda yasada aksi öngörülünceye kadar, Yüksek Mahkeme'nin her oluşturucu devletten eşit sayıda üye ve üç de Kıbrıslı olmayan yargıçtan oluşacağı belirtilmiştir.⁶¹

Böylece yeni bir yasal düzenleme yapıncaya kadar, oluşturucu devletlerden gelecek olan Yüksek Mahkeme yargıçları için sayısal bir sınırlama ortadan kaldırılmıştır. Ancak, Yüksek Mahkeme'nin oluşumunda gözetilen oluşturucu devletlerden eşit üyelerin katılımı, Mahkeme'nin karar alma mekanizması düşünüldüğünde anlamını yitirmektedir. Nitekim, Yüksek Mahkeme'de karar almak için oybirliği şart değildir; yasalarda belirtildiği gibi Yüksek Mahkeme'nin tüm kararları basit çoğunlukla alınabilir.⁶²

III. ÖNGÖRÜLEN HARİTA VE GEÇMİŞİN TELAFİSİ

Annan Planı'nın toprak, yeniden yerleşim ve 1963'ten beri etkilenen mülkiyet haklarına ilişkin düzenlemeleri, Türk tarafı açısından çeşitli sorunlara yol açabilecek niteliğe sahiptir. Nitekim, 1974'ten bu yana adanın yaklaşık yüzde 35'ine sahip olan Türk tarafının toprakları azalmakta ve bu topraklar Rum tarafının kontrolüne geçmektedir. Hem toprak düzenlemeleri hem de etkilenen mülklerle ilgili düzenlemeler sonucunda ise onbinlerce Kıbrıslı Türk, yıllardır yaşadıkları yerleri terk etmek durumunda kalacaktır ve bu sorunu aşabilmek için bir rehabilitasyon programı ise henüz öngörülmemiştir.

A. "İki Bölgelilik" Esasında Yeniden Çizilen Sınırlar

Kıbrıs'ta yaşanan gelişmeler üzerine Türkiye'nin garantörlük hakkını kullanarak 1974 yazında adada gerçekleştirdiği barış hareketi sonrasında Kıbrıs Türk halkı adanın yüzde 35'ini, Rum kesimi ise adanın yüzde 59,5'ini yönetimleri altında bulundurmaktaydı.⁶³ Bunun yanı sıra iki bölgelilik ilkesinin temelleri de bu hareketle birlikte atılmıştı. Bu tarihten sonra çözüme yönelik olarak gerçekleştirilen tüm müzakerelerde Rum tarafı, Kıbrıs Türklerinin oransal açıdan daha fazla toprağa sahip olduklarını ve dolayısıyla çözüm için Türk tarafının belirli oranda bir toprağı Rum tarafının yönetimine vermesi gerektiğini savunmuştur. Türk tarafı ise adada kalıcı ve adil bir çözüme ulaşabilmek için belirli bir oranda toprağı vermeye yanaşmakla beraber, iki kesimliliğe dayalı iki bölgeliliğin korunması üzerinde durmuştur.

Bu bağlamda BM Genel Sekreteri Kofi Annan, Plan kapsamında toprak düzenlemelerine ilişkin olarak taraflara toplam üç tane harita sunmuştur. Bu haritaların iki tanesi Plan'ın ilk taslağında tarafların önerisine sunulmakla beraber, üçüncü ve son harita Plan'ın 26 Şubat 2003 tarihli üçüncü versiyonuyla beraber sunulmuştur. I. Annan Planı'nda toprak düzenlemeleriyle ilgili olarak önerilen haritalardan birincisine göre (Harita A) Türk parça devletine yüzde 28,6 oranında, Rum parça devletine ise yüzde 71,4 oranında toprak bırakılmaktaydı. Bu düzenleme çerçevesinde KKTC'nin batısında yer alan Güzelyurt ve güneydoğusunda yer alan Gazimagosa bölgesinin önemli bir kısmı Rum parça devletine verilmekteydi.⁶⁴ Önerilen ikinci haritada ise (Harita B) Türk parça devletine yüzde 28,5 oranında toprak bırakılmaktayken, Rum parça devletine yüzde 71,5 oranında toprak bırakılmıştı. Harita A ile beraber tarafların önerisine sunulan Harita B'nin ilk haritadan en önemli farkı, Güzelyurt'un önemli bir kısmının ve Maraş bölgesinin yanı sıra Kıbrıs'ın kuzeybatısında yer alan Karpaz Yarımadası'nın Rum parça devletine bırakılmasıydı.⁶⁵

Harita B çerçevesinde yapılan düzenlemeyle KKTC'nin Türkiye'ye en yakın noktasını oluşturan ve dolayısıyla en stratejik noktada bulunan Karpaz Yarımadası'nın Rum parça devletine bırakılması, şüphesiz KKTC ve Türkiye tarafından kabul edilmesi mümkün olmayan bir öneriydi. Bu bağlamda KKTC ve Türkiye'nin yapmış oldukları itirazlar sonucunda, Annan tarafından 26 Şubat 2003'te sunulan III. Plan'da yer alan haritada, Karpaz Yarımadası Türk oluşturucu devletine bırakılmıştır. Üçüncü haritada Türk oluşturucu devleti yüzde 29,2 oranında bir toprağı elinde bulundurmakla beraber, Karpaz bölgesinde yer alan Dipkarpaz (Rizokarpaso), Yeni Erenköy (Agialousa), Sipahi (Agia Trias) ve Adaçay (Melanarga) köylerinde yaşayan Rumlar dini, kültürel ve eğitsel alanlarda kendi kendilerini yönetme hakkına sahip olmuşlardır.⁶⁶

Bunun yanı sıra toprak düzenlemesiyle ilgili olan bir başka önemli konu da Egemen Üsler Bölgesi ile ilgilidir. Nitekim İngiltere, Kıbrıs sorununda çözüme ulaşılması halinde adada bulunan Egemen Üsler Bölgesi'nin yaklaşık yüzde 45'ini iade etmeyi teklif etmiştir. Ancak İngiltere'nin iade edeceği toprakların yüzde 90'ı Rum oluşturucu devletine, yüzde 10'u ise Türk oluşturucu devletine kalacaktır.⁶⁷

Annan Planı'nda önerilen son haritayı ele aldığımızda, iki bölgeliliğin oluşturucu devlet esasında korunduğu görülmektedir. İki bölgeliliğin, KKTC'nin görüşleriyle paralel bir şekilde korunması olumlu bir gelişme olarak değerlendirilebilse de Türk oluşturucu devleti sınırları içinde yer alan Koruçam'ın (Kormakiti) Rum oluşturucu devletine bırakılması ve Karpaz bölgesinde yer alan köylere özel statü uygulanacak olması iki bölgelilikle hedeflenen amacı gölgelemektedir. Bununla beraber, Rum oluşturucu devleti sınırları içinde bulunan Yılmazköy (Skyloura) ve Türkeli (Vasillios) köylerinde bulunan Kıbrıslı Türklere de Karpaz bölgesindeki Rumlara tanınan özel statünün aynısı tanınacaktır. Ayrıca Türk oluşturucu devletine ait olan Taşköy (Petre) ve Lefke (Lefka) bölgelerinin, Türk oluşturucu devletin diğer topraklarıyla bağlantısının iki koridor üzerinden sağlanacak olması da olumsuz bir gelişme olarak değerlendirilmelidir.⁶⁸ Dolayısıyla sınırların yeniden çizilmesiyle korunduğu düşünülen iki bölgelilik, gerek Türk oluşturucu devletine dönecek olan Rumlara gerekse de Türk oluşturucu devletinde eksklav olarak nitelendirilebilecek bölgelerin oluşturulması nedeniyle, amaçlanandan uzaktır.

Ayrıca Plan çerçevesinde gerçekleştirilecek toprak düzenlemeleriyle, Kıbrıs'ın en verimli su kuyularının yüzde 75'inden fazlası, Rum oluşturucu devletine bırakılmaktadır. Dolayısıyla bu durum, tarım ve sanayi sektörlerinde olduğu kadar, yerleşim alanlarının su kullanımı açısından da Türk oluşturucu devletine sorun yaratabilecektir.⁶⁹

Toprak düzenlemeleriyle ilgili üzerinde durulabilecek son ve belki de en önemli nokta, Türk oluşturucu devleti ile Rum oluşturucu devleti arasındaki sınırın oldukça girintili-çıkıntılı olmasıdır. Nitekim, oluşturucu devletlerin bütünlüğünün ve güvenliğinin sağlanması açısından oldukça önemli olan bu sorun, Türk tarafınca gündeme getirilmiş ve sınırların düzleştirilmesi istenmiş; fakat, Rum tarafının sınırların düzleştirilmesinin ancak kendilerine daha fazla toprak bırakılmasıyla mümkün olabileceğini savunması nedeniyle bir sonuca ulaşılamamıştır. Burgenstock'ta yapılan dördü görüşmelerde Rum tarafı, Karpaz'ın kendilerine bırakılmasını teklif etmişler de, bu öneri Türk tarafınca kabul edilmemiştir. Bununla beraber, IV. ve V. Annan Planı'nda, önceki harita üzerinde herhangi bir değişiklikte bulunulmadığı ifade edilmiştir.⁷⁰

B. Yerleşim Sorunu ve Rumlara Kuzeye Yerleşmesi

Kıbrıs'ta yerleşim haklarının nasıl düzenleneceği sorunu, taraflar arasında yapılan dolaylı ve doğrudan müzakerelerde ele alınan tartışmalı konulardan biriydi. Bu bağlamda, KKTC tarafı yerleşim haklarının düzenlenmesinde yetkinin oluşturucu devletlerde olması gerektiğini savunmuştur. Şüphesiz KKTC bunu savunarak, Anlaşma'da vurgulanan ancak fiili olarak anlamsızlaştırılan iki kesimliliğe dayalı iki bölgeliliğin korunması için ek güvence elde etmek istemekteydi. Buna karşılık yerleşim kısıtlamasının etnik ayrımcılık anlamına geleceğini ifade eden GKRY, temel insan hakları ve AB normları doğrultusunda, Kıbrıs genelinde yerleşim özgürlüğünün olması gerektiğini savunmaktaydı. Dolayısıyla Rumlara göre iki bölgelilik, sadece coğrafi açıdan iki ayrı bölge anlamına gelmekteydi.

Yerleşim konusunun düzenlenmesi açısından Annan Planı ele alındığında, Plan'ın bütün versiyonlarında farklı düzenlemelere gidildiği; ancak, genel olarak Rumlara ada genelinde serbest yerleşim hakkının tanınmadığı görülmektedir. Bununla beraber, yerleşim haklarını düzenleme yetkisi, tam olarak oluşturucu devletlerin yetkisine de bırakılmamıştır.⁷¹ I. Annan Planı'nda, parça devletler kendi iç vatandaşlık statüsüne sahip olmayanların yerleşim haklarına sınırlama getirebilmekteydi. Bu sınırlamanın uygulanabilme koşulu, ilk yıl itibarıyla Rum parça devletinden gelenlerin sayısının Türk parça devlet nüfusunun yüzde 1'ine ulaşmasıydı. Sonraki 20 yıl içinde ise Rum parça devletinden gelenlerin sayısının Türk parça devlet nüfusuna oranının her üç

yılda yüzde 3 artması durumunda sınırlamalar yapılabilecek; 20. yılın sonunda ise sınırlamalar, Rum parça devletinden gelenlerin sayısı Türk parça devlet nüfusunun üçte birine ulaşması durumunda geçerli olabilecekti.⁷²

II. Annan Planı'nda ise Türk parça devleti, kendi iç vatandaşlık statüsüne sahip olmayan kişilerin ikametine 4 yıllık bir moratoryum (geçici sınırlama) koyabilecekti. 4 yıllık moratoryumdan sonra, 5. ve 9. yıllar arasında Rum parça devletinden gelenlerin sayısı bir köy ya da belediye nüfusunun yüzde 8'ine ulaşması durumunda; 10. ve 15. yıllar arasında ise yüzde 18'ine ulaşması durumunda ikamet sınırlaması getirilebilecekti. 15. yıldan sonra ise, Rum parça devletinden gelenlerin sayısı Türk parça devleti nüfusunun yüzde 28'ine ulaşması durumunda sınırlama getirilebilecekti. Bu sınırlamaları düzenleyen Anayasal Nitelikli Yasa, 25 yıl içinde ortak devlet ve parça devletler tarafından gözden geçirilecekti.⁷³

26 Şubat 2003'te sunulan III. Annan Planı'nda, taraflar açısından oldukça hassas olan yerleşim hakları konusunda bir kez daha değişikliğe gidilmiştir. Bu bağlamda, bir önceki versiyonda 4 yıl olan moratoryum süresi 6 yıla çıkarılmıştır. 7. ve 10. yıllarda Rum parça devletinden gelenlerin sayısı bir köy ya da belediye nüfusunun yüzde 7'sine; 11. ve 15. yıllar arasında ise yüzde 14'üne ulaşması durumunda ikamet sınırlaması getirilebilecektir. 15. yıldan sonra ise Türk oluşturucu devletine gelen Rumların oranı, Türk oluşturucu devlet nüfusunun yüzde 21'ine ulaşmışsa, yerleşim haklarına kısıtlama getirilebilecekti. Bununla beraber, üçüncü versiyonda Türk oluşturucu devletin koyacağı 6 yıllık moratoryuma iki istisna getirildiği görülmektedir. Bu istisnaların ilki 2. yıldan sonra 65 yaş üzerindeki eski sakinlere ve yanlarında getirecekleri bir kişiye yönelikken; ikinci istisna, belirlenmiş (Karpaz bölgesindeki) köylere dönecek olan Rumlara yöneliktir. III. Plan'ın önceki versiyonlardan en önemli farkı, Türkiye'nin AB üyesi olmasıyla beraber, bütün yerleşim kısıtlamalarının ortadan kalkacak olmasıydı.⁷⁴

Taraflara 29 Mart 2004'te sunulan IV. Annan Planı ve 31 Mart 2004'te sunulan V. Annan Planı'nda ise yerleşim hakları konusu son kez revize edilmiştir. Bu bağlamda, Türk oluşturucu devleti, kuzeye gelecek olan Rumların yerleşimine yönelik ilk 5 yıl bir moratoryum koyabilir. Moratoryumdan sonra, 6. ve 9. yıllar arasında Rumların nüfusu köy ve kasabaların yüzde 6'sına; 10. ve 14. yıllar arasında ise yüzde 12'sine ulaşmışsa Rumların yerleşimine kısıtlama getirilebilir. 19. yıla kadar veya Türkiye AB üyesi olana kadar, Türk oluşturucu devletine gelen Rumların oranı Türk oluşturucu devlet nüfusunun yüzde 18'ine ulaşmışsa, yerleşim haklarına kısıtlama getirilebilecektir. III. Plan'da ilk iki yıldan sonra getirilen istisnalar son iki Plan'da da geçerlidir.⁷⁵

Yerleşim konusuna ilişkin olarak üzerinde durulması gereken bir başka olgu da Türkiye ve Yunanistan vatandaşlarının yerleşimine getirilen kısıtlamalardır. Nitekim, III. Plan'da olduğu gibi IV. ve V. Annan Planı'nda da Türkiye AB üyesi olana kadar veya 19 yıl içinde, Yunanistan ve Türkiye vatandaşlarına yönelik yerleşim kısıtlaması, Kıbrıs Rum Devletinde yaşayan Yunanistan vatandaşlarının ve Kıbrıs Türk Devletinde yaşayan Türkiye vatandaşlarının sayısı, adı geçen oluşturucu devlet iç vatandaşlık nüfusunun yüzde 5'ini geçerse söz konusu olacaktır.⁷⁶

Annan Planı'nın yerleşim konusundaki düzenlemelerini genel olarak değerlendirdiğimizde, tarafların karşılıklı olarak yerleşimlerine izin verilmesinin, iki bölgelilikle çeliştiği açıktır. Şüphesiz, Rum tarafı burada daha avantajlı konuma sahip olacaktır. Bu nedenle Rum tarafının bu avantajlı durumu, yerleşim kısıtlamaları uygulanarak aşılmaya çalışılmıştır. Ancak, yerleşim kısıtlamalarının AB içinde nasıl değerlendirileceği ve bu kısıtlamaların kalıcılığı şimdiden tartışma konusu yapılmıştır. Nitekim, Türkiye ve KKTC, Kuruluş Anlaşması'nın ilerleyen süreçte AB içinde değiştirilme ihtimaline karşı önlem almak amacıyla girişimlerde bulunmuştur.⁷⁷

Bu bağlamda, özellikle yerleşim konusundaki kısıtlamaların uygulanabilmesi için Türk tarafı, AB içinde “derogasyon” olarak ifade edilen istisnai durumlar oluşturulmasını istemektedir. Derogasyonların oluşturulması, yerleşim kısıtlamalarının uygulanması konusunda kısa vadede Türk tarafını rahatlatacaktır. Ancak, Türkiye'nin AB üyeliğiyle beraber yerleşim kısıtlamalarının ortadan kalkacak olması, kaçınılmaz olarak iki kesimliliğe dayalı iki bölgeliliği ortadan kaldıracak niteliktedir.

Derogasyonlarla ilgili olarak ifade edilmesi gereken bir başka olgu, Burgenstock'ta yapılan dördü görüşmeler sonunda, derogasyonların AB'nde birincil hukuk olarak yer bulmayacağı kesinleşmesidir. Bu bağlamda, uygulanan yerleşim kısıtlamalarına yönelik olarak yapılan başvurular sonucunda Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nde açılacak davaların yanı sıra, Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti'nin AB üyesi olmasıyla Avrupa Toplulukları Adalet Divanı (ATAD) nezdinde de davalar açılabilir ve bu kısıtlamalar, daha öngörülen süre dolmadan tamamen ortadan kalabilecektir.⁷⁸

C. Mülkiyette Yeniden Yapılanma

Kıbrıs'ta 1963'ten beri meydana gelen olaylar nedeniyle çok sayıda Kıbrıslı Türk ve Rum mülklerini terk etmek zorunda kalmıştı. Kişilerin uğradıkları bu zararların giderilmesi KKTC ve GKRY tarafından kabul edilmekteydi; ancak, bu zararların giderilme yöntemi konusunda tarafların farklı yaklaşımları söz konusuydu. Bu bağlamda Rum tarafı, her iki toplumdaki yerlerinden edilmiş tüm kişilerin eski mülklerine geri dönmelerini savunan bir çözümü desteklemekteydi. KKTC ise, global değişim ve tazminat sistemi olarak ifade edilen yöntemi savunmaktaydı.⁷⁹ Global değişim ve tazminat sistemine göre, her iki taraftan mülklerini kaybeden kişilerin durumları toplu olarak ele alınacak ve daha fazla mülk kaybeden tarafa, kaybettiği fazla mülk bedeli kadar tazminat ödenecekti. Bu sistemin en önemli özelliği ise, iki bölgeliliği etkin bir şekilde korumasıydı.

Annan Planı ise her iki tarafın savunduğu yöntemlerin dışında; fakat, Rum tarafının görüşüne yakın bir mülkiyet düzenlemesi öngörmektedir. Plan kapsamındaki mal-mülk düzenlemesi ele alındığında global tazminat sistemi yerine, genel olarak geri iade, takas, tazminat, satış ve kiralama gibi yöntemlerin benimsendiği görülmektedir.⁸⁰ Bu bağlamda mülkiyet konusundaki düzenlemeleri uygulamak üzere bir Mülkiyet Kurulu oluşturulacaktır. Mülkiyet Kurulu kararları, oluşturucu devlet yargı organları tarafından veya Yüksek Mahkeme tarafından temyiz edilemez. Bu kararların nihai denetimi, oluşturulacak Gayrimenkul Mahkemesi'nin yetkisindedir.⁸¹

V. Annan Planı'na göre toprak düzenlemesi kapsamında bulunan bölgelerdeki gayrimenkullar, malların eski sahiplerine Kuruluş Anlaşması'nın yürürlüğe girmesinden sonra en fazla üç yıl içinde geri iade edilecektir. Ancak, eğer malın şimdiki kullanıcısı gayrimenkul üzerinde malın orijinal bedelinin yüzde 10'undan fazla inkişafta bulunmuşsa veya inkişafın değeri 3,000 Kıbrıs poundundan fazlaysa; malı devralacak eski kullanıcı, ikisinden daha düşük olan değeri Mülkiyet Kurulu'na ödeyecektir.⁸²

Toprak düzenlemesi kapsamında bulunmayan bölgelerde ise, eğer malın eski kullanıcısı tazminat almayı tercih etmişse, malların kaybedildiği andaki değer (benzer yerlerdeki gayrimenkul değerleriyle karşılaştırılarak) ayarlanması temel alınarak, tam ve etkin tazminat alınacaktır. Bunun haricindeki tüm etkilenmiş mülklerin sahiplerine, mülklerinin veya bunun değerinin üçte biri geri verilecek; geri kalan üçte ikilik kısım içinse tam ve etkin tazminat ödenecektir. Eğer eski kullanıcıların kendi inşa ettikleri veya en az 10 yıl yaşadıkları yerler varsa ve (bu evlerin çevresindeki toprağın 1 dönümüne kadar olan kısmı dahil) bunların değeri toplam mülklerinin üçte birini geçerse dahi; bu mülkler geri iade edilecektir. Eğer eski kullanıcının mülkü geri iade edilemiyorsa; bu eski kullanıcının mülkünün bulunduğu belediye veya köyde yer alan gerek değer gerekse

de büyüklük açısından eşdeğer bir mülk alma hakkı vardır. Gayrimenkulun şimdiki kullanıcısının diğer oluşturucu devlet sınırları içinde kalan eşdeğer bir gayrimenkulu var ise, *takas* yöntemi uygulanarak kullandığı malın tapusunu alacaktır. Büyük ölçüde inkişaf ettirilen mallar için, şimdiki kullanıcı eğer malın *orijinal bedelini öderse* mülkiyetin tapusunu alabilmektedir.⁸³

III. Plan'da büyük ölçüde yukarıda sayılan durumlara girmeyen gayrimenkullardan boş olanların, Kuruluş Anlaşması'nın yürürlüğe girmesinden üç yıl sonra, dolu olanların ise beş yıl sonra diğer oluşturucu devletteki mal sahiplerine geri iade edileceği öngörülmekteydi. Ayrıca, III. Plan'da iki bölgelik ilkesinin korunmasına yönelik olarak, geri iade edilecek gayrimenkulların, bir oluşturucu devletteki bölge ve ikamet yerlerinin yüzde 10'undan ve kasaba ve köylerin yüzde 20'sinden fazla olmaması koşulu getirilmişti.⁸⁴

Mülkiyette yeniden yapılanma konusunun, özellikle Kıbrıs Türk tarafında oldukça büyük sosyal problemlere yol açacağı açıktır. Bu bağlamda, 1974'ten beri adanın güneyinde yaşayan Rumların, bir önceki başlıkta ele alındığı gibi, Türk oluşturucu devleti topraklarına yerleşmeleri ve kuzeye yerleşen Rumların önemli bir kısmının, eski mallarına sahip olmaları sorunun ana kaynağını oluşturmaktadır. Her ne kadar bu gayrimenkulların bir kısmı kullanılmıyor olsa da önemli bir kısmı 1974'ten beri Kıbrıslı Türkler tarafından kullanılmaktadır. Bunun yanı sıra, yaklaşık 30 yıldır yaşadıkları evleri terk etmek zorunda kalacak Kıbrıslı Türklere yeterli barınma imkanlarının sağlanması konusu da çeşitli ekonomik sorunlara yol açacaktır. Bu sorunların aşılmasına yönelik olarak bir rehabilitasyon programı da henüz ortaya konmuş değildir.

Mülkiyet konusunda üzerinde durulması gereken bir başka nokta, mülkiyete ilişkin karar verme yetkisinin oluşturucu devletlerde ve federal hükümette olmamasıdır. Bunun da ötesinde, oluşturucu devlet yargı organlarının mülkiyet konusunda verilecek kararlara hiçbir şekilde müdahale edememesi, özellikle Türk oluşturucu devletin aleyhinde bir durum olarak değerlendirilmelidir. Zira, Mülkiyet Kurulu'nun vereceği bir karara Gayrimenkul Mahkemesi nezdinde itiraz edildikten sonra tüm iç hukuk yolları tüketilmiş olacak ve karardan memnun olmayan mülkiyet sahipleri, doğrudan AİHM'ne başvurabileceklerdir.⁸⁵ Bu noktada, her ne kadar Annan Planı'nda gerek federal hükümetin gerekse de oluşturucu devletlerin AİHM'nden, etkilenen mallara ilişkin görülmekte olan bir davanın gündemden çıkarılmasını isteme hakkı bulunsa da AİHM'nin bu talebi kabul etme zorunluluğu bulunmamaktadır.⁸⁶

IV. GÜVENLİK SORUNUNDA BULUNAN ÇÖZÜM: SİLAHSIZLANMA VE GARANTÖRLÜK

Kıbrıs sorununda yapılan müzakereler sırasında üzerinde en fazla tartışma yapılan konulardan birisi de garantörlük konusuydu. Zira, garantörlük adada kurulacak düzenin korunması açısından oldukça önemliydi. GKRY, gerek dolaylı gerekse de doğrudan müzakereler esnasında Londra ve Zurich Antlaşmaları doğrultusunda Türkiye, Yunanistan ve İngiltere'nin var olan garantörlük haklarını olabildiğince zayıflatmaya çalışmıştır. Rum tarafının Garanti Antlaşması'nda revizyona gidilerek, garantörlük konusunun zayıflatılması yönündeki çabalarının en önemli nedeni ise, Türkiye'nin tek taraflı müdahale hakkını ortadan kaldırmak istemesiydi. Nitekim, Türkiye adadaki düzenin bozulması üzerine 1974 yazında Garanti Antlaşması'nın 4. Md.'sine dayanarak adaya tek taraflı müdahalede bulunmuş ve gerçekleştirilen Kıbrıs Barış Harekatı, adadaki Türk toplumunun günümüze kadar baskılarla karşılaşmadan yaşayabilmesini sağlamıştı. Bunun yanı sıra Rum tarafı, yapılan müzakerelerde adada bulunan tüm yabancı askerlerin geri çekilmesini ve barışın korunması amacıyla Birleşmiş Milletler yönetiminde bir uluslararası güç oluşturulmasını istemiştir. Rum tarafına göre kurulacak olan devlet, tamamen askersizleştirilmiş olmalıydı.⁸⁷

KKTC ise garantörlük konusunun adadaki Türk toplumunun geleceğiyle yakından ilişkili olarak görmektedir. Kıbrıs Türk toplumu, hakları anayasal garanti altına alınmış olsa da nüfus açısından daha az sayıda

olmaları ve geçmişte yaşanan olayların etkisiyle, varılacak olan çözümde Türkiye'nin de içinde bulunduğu ekstra bir güvenlik supabına daha ihtiyaç duymaktaydı. Bu noktada en etkin güvenlik supapları, Türk askerlerinin adada bulunması ve Türkiye'nin tek taraflı müdahale hakkının saklı kalmasıydı. Nitekim, özellikle müdahale hakkının gerekliliği, 1960 yılında kurulan düzenin kısa süre içinde değiştirilmek istenmesiyle kendini göstermişti. Dolayısıyla KKTC, Rum tarafının aksine, tüm yabancı askerlerin adadan ayrılmasını istemiş ve Garanti Antlaşması bağlamında garantör devletlerin haklarının genişletilerek devam etmesini ve her kurucu devlete güvenliği sağlamaya yetecek kadar askeri birlik yerleştirilmesini istemişti.⁸⁸

Bu bağlamda Annan Planı çerçevesinde garantörlük konusunu ele aldığımızda; I. Annan Planı'nın garantörlüğü, Kıbrıs devletinin yanı sıra parça devletlerin de toprak bütünlüğü, güvenliği ve anayasal düzenini kapsayacak biçimde düzenlediği görülmektedir. Bunun yanı sıra garantörlük ve ittifak ilişkisi çerçevesinde adada bulunacak Yunan ve Türk askerlerinin sayısının dört haneli bir rakamı aşmaması ve geri kalan askerlerin silahlarıyla beraber geri çekilmesi istenmekteydi. Ayrıca I. Annan Planı'nda kurulacak olan devletin askersizleştirileceği ve silahsızlandırılacağı; bu doğrultuda bütün Kıbrıslı Türk ve Rum birliklerinin dağıtılacağı ifade edilmekteydi. Gerek ada gerekse de bölgesel güvenlikle ilgili bir başka konu ise Kıbrıs'ın, Türkiye ve Yunanistan'ın rızası olmadan toprağını uluslararası askeri operasyonlara açamayacak olmasıydı.⁸⁹

I. Annan Planı'ndaki düzenlemelerden hareketle, garantörlüğün kapsamının genişletilmesi, adada en iyimser ihtimalle 9,999 Türk ve Yunan askerinin kalacak olması, bunun haricinde adanın silahsızlandırılması ve uluslararası operasyonlarda Kıbrıs topraklarının kullanılması için Türkiye ve Yunanistan'ın onayının aranması gibi düzenlemeler, KKTC ve Türkiye açısından bir nebze olumlu gelişmeler olarak değerlendirilebilirdi. Ancak, Garanti Antlaşması ile İlgili Ek Protokol'ün 2. maddesinde yer alan "Bu protokol.....Garanti Antlaşması'nın diğer hükümleri üzerinde üstünlüğe haizdir" ifadesi, gerek Türkiye gerekse Yunanistan açısından yukarıda sayılan düzenlemeleri anlamsız kılmaktaydı. Zira, bu ifadeyle beraber Türkiye'nin tek taraflı müdahale hakkı elinden alınmaktaydı.

II. Annan Planı'nın, garantörlük konusunda ilk versiyondan farklılıkları ise öncelikle bu konuda kendini göstermekteydi. Nitekim, Türkiye'nin tek taraflı müdahale hakkını elinden alan Ek Protokol'deki ifade silinmiş; böylece Kıbrıs Türklerinin en önemli güvenlik supaplarından biri olan tek taraflı müdahale hakkı geri verilmiştir. Bunun yanı sıra, adada bulunması gereken Türk ve Yunan askerlerinin sayısının 2,500 ile 7,500 arasında olması öngörülmekteydi. Uluslararası askeri operasyonlarda ise Kıbrıs topraklarının kullanılabilmesi için Türkiye ve Yunanistan'ın veya her iki parça devletin onayı yeterli olacaktı.⁹⁰

III. Annan Planı'nda ise silahlanmaya ilişkin ele aldığımız düzenlemeler aynı kalmakla beraber, adada bulunacak Türk ve Yunan askerlerinin sayısı ve bunların adada kalıcı olmasına ilişkin ciddi değişiklikler öngörülmekteydi. Bu bağlamda adada bulunan Türk ve Yunan askerlerinin sayısı 6,000'i aşmayacaktı. Bir ölçüde tolerans gösterilebilecek bu düzenlemenin devamında ise, Türkiye'nin AB üyesi olmasıyla beraber tüm Türk ve Yunan askerlerinin adadan çekileceği belirtilmektedir. Türk tarafı açısından kabul edilmesi oldukça zor olan bu düzenlemenin tek istisnası, Kıbrıs, Türkiye ve Yunanistan arasında aksine bir uzlaşmaya varılmış olmasıdır.⁹¹ Ancak, Rum oluşturucu devletinin ve özellikle de Yunanistan'ın, Türk askerinin adada kalmasını istemesi de oldukça düşük bir ihtimaldir. III. Annan Planı'na göre, Türkiye AB üyesi olana kadar Kıbrıs'ın topraklarını uluslararası askeri operasyonlara açması konusunda, Türk ve Rum oluşturucu devletlerinin yanı sıra Türkiye ve Yunanistan'ın onayı da gerekecekti. Türkiye'nin AB üyesi olmasıyla beraber ise, bu konu için sadece iki oluşturucu devletin onayı yeterli olacaktı. Ayrıca, Kurucu Anlaşma'nın uygulanmasını denetlemek

amacıyla oluşturulacak olan BM Barış Gücü Misyonu'nun masrafları Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti tarafından karşılanacaktı.⁹²

Bu bağlamda, III. Annan Planı'nın adada konuşlandırılacak olan Türk ve Yunan askerlerinin kalış sürelerini Türkiye'nin AB üyesi olmasıyla sınırlandırması Türk tarafı açısından önemli güvenlik supaplarından birinin yitirilmesi anlamına gelmektedir. Buna karşılık, Türkiye'nin gerektiğinde tek taraflı müdahale hakkının saklı tutulması ise garantörlüğün bütünüyle işlevini yitirmesini önlemektedir.

29 Mart 2004'te sunulan IV. Annan Planı ve bundan hemen iki gün sonra, 31 Mart 2004'te sunulan V. Annan Planı'nda yer alan silahsızlandırma ve garantörlük konusundaki düzenlemeler birbirinin aynıdır. Bu doğrultuda, IV. Annan Planı ve referanduma sunulacak olan V. Annan Planı'nda, adada bulundurulacak olan Türk ve Yunan askerlerinin sayısı belirli bir takvime bağlı olarak indirilecektir. Buna göre, 2011 yılına kadar adada en fazla 6,000 Türk ve Yunan askeri bulundurulacaktır. Sonraki 7 yıl içinde (2018 yılına kadar) veya Türkiye AB üyesi olana kadar adada bulunacak Türk ve Yunan asker sayısı 3,000'i aşmayacaktır. Bir başka ifadeyle asker sayısı, 2011 yılından sonra Türkiye AB üyesi olana kadar; AB üyesi olamasa da her halükarda 2018 yılına kadar 3,000'i aşmayacaktır. Bu iki koşuldan birinin yerine gelmesinden sonra ise İttifak Antlaşması'nda olduğu gibi 650 Türk ve 950 Yunan askeri sembolik olarak adada bulundurulacaktır. Ancak, bu sembolik sayıdaki kuvvetlerin durumu da üç yılda bir (askerlerin tamamen çekilmesi amacıyla) gözden geçirilecektir.⁹³ Bunun haricinde III. ve IV. Annan Planı'nın aksine, V. Annan Planı'na göre, Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti, ilk üç yıl içinde BM Barış Gücü masraflarının yarısını; sonrasında ise üçte ikisini karşılayacak; bu düzenleme 2010 yılında gözden geçirilecektir.⁹⁴

Annan Planı'nın tüm versiyonlarında yer alan garantörlük konusundaki düzenlemeler Rum talepleriyle karşılaştırıldığında, Türk tarafının savunduğu tezlerin daha fazla karşılık bulduğu söylenebilir. Ancak, bu konuda ikinci versiyon ve sonrasında Türkiye'nin tek taraflı müdahale hakkına dokunulmaması olumlu olarak değerlendirilebilirken; Plan'ın ikinci versiyonunda adada bulunacak olan Türk ve Rum asker sayısının (2500-7500 arası) sonsuza kadar sabit kalacak olması gibi önemli bir avantajın son Plan kapsamında sembolik hale geleceği gözden kaçmamalıdır. Bunun yanı sıra, Türkiye'nin tek taraflı müdahale hakkını da devletlerin uluslararası politikada manevra alanlarının giderek daraldığı ve ilişkilerin çok yönlü olarak karmaşıklaştığı dünya koşulları ile beraber değerlendirmek gerekir.

SONUÇ

BM Genel Sekreteri Kofi Annan'ın iyi niyet misyonu çerçevesinde 11 Kasım 2002'de sunduğu ve 31 Mart 2004'e kadar dört kez revize edilen Annan Planı, temel konular bağlamında birbirinden farklı düzenlemeler içermektedir. Bu doğrultuda Türk tarafı açısından, V. Annan Planı'nı önceki versiyonlarla karşılaştırdığımızda, düzenlemelerin nispeten daha olumlu hale geldiği görülmektedir. Ancak bu, V. Annan Planı'nın ideal bir çözüm olduğu anlamına gelmemelidir.

Annan Planı'nın tüm versiyonlarına getirilebilecek olan en temel eleştiri, Plan'da KKTC'nin egemenliğinin tanınmaması; Plan'ın kabul edilmesinden sonra ise Türk oluşturucu devletine egemenlik verilmemesidir. Bunun yanı sıra önceki uluslararası girişimlerde gözetilen iki kesimlilik ilkesi Annan Planı'nda (Senato haricinde) gözardı edilmekte; iki bölgelilik ise iki kesimliliğe dayanmadığından anlamsızlaşmakta ve sadece sözde kalmaktadır. Plan'da her ne kadar Kıbrıs Türk kimliğinin korunmasına yönelik bazı geçici önlemler alınmış olsa da bu önlemlerin, daha öngörülen süre dolmadan Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti'nin AB üyeliği kapsamında sona erme ihtimali bulunmaktadır. Dolayısıyla, nihai Annan Planı kapsamında analiz ettiğimiz bazı düzenlemelerin ortadan kaldırılması olasıdır. Ayrıca, AİHM faktörü göz önünde

bulundurulduğunda, mülkiyetin yeniden yapılandırılması konusunda alınan kararlarda da sorunlar yaşanabilecektir. Toprak düzenlemelerinde derinlik ilkesinin gözardı edilmesi, yer değiştirecek kişilere yönelik bir rehabilitasyon programının henüz ortada olmaması ve vatandaşlık alamayacak kişilerin durumu da yeni sorunların habercisi niteliğindedir.

Türk toplumunun bütünlüğünü ve güvenliğini sağlaması açısından önemli bir fonksiyonu bulunan Türk askerinin ilerleyen süreçte adada sadece sembolik sayıda kalacak olması da eleştiri konusudur. Bu bağlamda, her ne kadar Türkiye'nin etkin ve fiili garantörlük hakkı korunsa da Türk askerinin adada bulunmasının karşı taraf üzerinde caydırıcı bir özelliği bulunduğu bir gerçektir.

ANAHTAR KELİMELER

Annan Planı	Annan Plan
Kıbrıs Sorunu	Cyprus Problem
KKTC	TRNC
Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti	United Cyprus Republic

SONNOTLAR

- ¹ “Kıbrıs Sorununun Kapsamlı Çözümü İçin Anlaşma Temeli” adlı belge, bundan böyle “Annan Planı” olarak anılacaktır. Ayrıca, çalışmada “I. Annan Planı” ile 11 Kasım 2002’de sunulan belge; “II. Annan Planı” ile 10 Aralık 2002’de sunulan belge; “III. Annan Planı” ile 26 Şubat 2003’te sunulan belge; “IV. Annan Planı” ile 29 Şubat 2004’te sunulan belge; V. Annan Planı ile de 31 Mart 2004’te sunulan belge kastedilmektedir.
- ² 11 Kasım 2002’de sunulan I. Annan Planı için çalışmanın tümünde <http://www.trncinfo.com/TURKCE/BMbelgesi/BMbelgesi.htm> (17/01/2003)’de yer alan Türkçe metin referans alınmıştır.
- ³ 10 Aralık 2002’de sunulan II. Annan Planı için, çalışmanın tümünde <http://www.trncinfo.com/TURKCE/BMbelgesi1.doc> (17/01/2003)’de yer alan Türkçe metin referans alınmıştır.
- ⁴ 26 Şubat 2003’te sunulan III. Annan Planı için çalışmanın tümünde <http://www.mfa.gov.tr/grupa/ad/annan.doc>, (19/12/2003)’de yer alan Türkçe metin ve http://www.trncpresidency.org/press/news/26_2_03_new_plan.doc, (19/12/2003)’de yer alan İngilizce metin referans alınmıştır.
- ⁵ Annan’ın taraflara gönderdiği ve genel müzakere takvimini de içeren davet mektubu için bkz. http://www.foreignpolicy.org.tr/tur/haber/gozalp_090204.htm (10/02/2004); Ayrıca New York Görüşmesi sonucunda Kofi Annan’ın yaptığı basın açıklaması için bkz. UN Press Release, **SG/SM/9159**, 13/02/2004.
- ⁶ Gündemde çok fazla durmayan ve büyük ölçüde V. Annan Planı’na benzeyen IV. Annan Planı için çalışmanın tümünde, http://www.ntvmsnbc.com/download/Annan_Plan_29_March_2004_doc.zip (01/04/2004)’de yer alan İngilizce metin referans alınmıştır.
- ⁷ V. Annan Planı için çalışmanın tümünde http://www.cyprus-un-plan.org/Annan_Plan_April2004.pdf (04/04/2004)’de yer alan İngilizce metin referans alınmıştır.
- ⁸ Bkz. Kourtalis Stavros, “U.N. Security Council Blames Denktash” <http://www.pasok.gr/gr/newsletter/ShowNewsDoc.asp?id=1052&newsID=98> (08/03/2004).; Mark John, “No Cyprus Breakthrough, More Talks Next Month”, <http://1cyprus.net/article.php?sid=22> (08/03/2004).
- ⁹ KKTC Dışişleri ve Savunma Bakanlığı, “BM Belgesi Değerlendirmeleri”, <http://www.trncinfo.com/TURKCE/BMbelgesi/BM8.HTM> (16/01/2004)
- ¹⁰ UN Security Council, **Report of the General Secretary on his Mission of Good Offices in Cyprus**, S/2003/398, 1 April 2003, s. 5.
- ¹¹ İmzacı taraflar sayfası, ilk dört versiyonda yer almakla beraber, 31 Mart 2004’te sunulan V. Annan Planı’nın taraflarca imzalanmadan referanduma sunulmasına karar verilmiştir.
- ¹² III. Annan Planı, Kuruluş Anlaşması’nın 2/1. Md.’si; Ayrıca Denktaş, oluşturulacak olan devletin farklı bir bayrağa ve marşa sahip olması gerektiğini dile getirmiş ve yapılan yarışmalar sonucunda Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti’nin bayrağı ve marşı belirlenmiştir.
- ¹³ Bkz. I. ve II. Annan Planı, Kuruluş Anlaşması’nın 2/1. Md.’si; Ayrıca I. ve II. Annan Planı’nda yer alan temel düzenlemelerin analizi için bkz. Ertan Efeğil, **Temel Konular Işığında Annan Belgesi’nin Analizi**, İstanbul: Gündoğan Yayınları, 2003, passim.
- ¹⁴ Bkz. I. ve II. Annan Planı, Kıbrıs Anayasası’nın 1/4. Md.’si.
- ¹⁵ Bkz. III. Annan Planı, Kuruluş Anlaşması’nın Ana Maddeler kısmı, iv. Prg.’ı.
- ¹⁶ III., IV. ve V. Annan Planı, Kuruluş Anlaşması’nın 1/6. Md.’si.
- ¹⁷ III., IV. ve V. Annan Planı, Kıbrıs Anayasası’nın 9. Md.’si.
- ¹⁸ Bu ifade, Plan’ın tüm versiyonlarında geçmektedir.
- ¹⁹ İsviçre Anayasası için bkz. **The Constitution of Switzerland** (current as of October 15 of 2002), <http://www.admin.ch/ch/e/rs/1999/2556.pdf>, (23/02/2004); Plan’da anılan İsviçre Modeli için ayrıca bkz. Tufan Erhürman, “Oydaşmacı Demokrasi Modeli Çerçevesinde Annan Planında Hükümet Sistemi”, **BM’nin Kıbrıs’ta Son Diplomatik Girişimi: K. Annan Planı’nın Analizi**, Ertan Efeğil (Der.), İstanbul: Gündoğan Yayınları, 2003, ss. 116-119.
- ²⁰ Belçika’daki idari ve siyasi yapılanmanın toplumsal, bölgesel ve dilsel (linguistik) olmak üzere üçlü bir ayrıma göre düzenlendiği söylenebilir. İşbirliği anlaşmaları da dahil olmak üzere Belçika Anayasası için bkz. **Constitution of Belgium**, http://www.fed-parl.be/constitution_uk.html (23/02/2004); Ayrıca Annan Planı’nda ifade edilen Belçika Modeli’nin genel özellikleri için bkz. Ahmet C. Gazioğlu, “European Models for a New Partnership in Cyprus”, **Perceptions**, Volume VII, Number 4, December 2002-February 2003, ss. 15-18.
- ²¹ Bu düzenleme de Annan Planı’nın tüm versiyonlarında korunmuştur.
- ²² Bu yetkiler, Annan Planı’nın beş versiyonunda da yer alan Kuruluş Anlaşması’nın 2/1/b. Md.’sinde yer almaktadır.
- ²³ Bkz. Annan Planı’nın beş versiyonunda da yer alan Kuruluş Anlaşması’nın 2/1/c. Md.’si.
- ²⁴ Bkz. Annan Planı’nın beş versiyonunda da yer alan Kuruluş Anlaşması’nın 2/4. Md.’si.
- ²⁵ UN Security Council, S/2003/398, op.cit., s. 22.
- ²⁶ Bu noktada, İç Vatandaşlık statüsü ilk üç versiyonda Avrupa Birliği vatandaşlığına benzer olarak ele alınmaktayken; IV. ve V. Annan Planı’nda İç Vatandaşlık statüsü ile Avrupa Birliği vatandaşlığı arasında ilişki kurulmamaktadır. Bkz. Annan Planı’nın tüm versiyonlarında yer alan Kuruluş Anlaşması’nın 3/2. Md.’si.
- ²⁷ I. Annan Planı, Taslak İlave III, İlişik 4’ün 3. Md.’si.
- ²⁸ II. Annan Planı, Taslak İlave III, İlişik 4’ün 3. Md.’si.
- ²⁹ Bkz. III. Annan Planı, Kuruluş Anlaşması, İlave III, İlişik 4’ün 3. Md.’si; Çalışma kaleme alındığında, 31 Mart 2004 tarihli V. Annan Planı taraflara sunulmuş olmakla beraber, gerek BM’nin Annan Planı’na yönelik web sitesi gerekse de diğer web sitelerinde Plan’da yer alan Vatandaşlıkla İlgili Anayasal Nitelikli Yasalar ve Federal Yasalar henüz yayınlanmamıştır.
- ³⁰ Turgut Turhan, “Annan Planı’nın II. ve III. Halinin Vatandaşlık Hukuku’na İlişkin Düzenlemeleri: Karşılaştırmalı Bir İnceleme”, **BM’nin Kıbrıs’ta Son Diplomatik Girişimi: K. Annan Planı’nın Analizi**, Ertan Efeğil (Der.), İstanbul: Gündoğan Yayınları, 2003, ss. 221-223; Buna karşılık KKTC Başbakanı Mehmet Ali Talat, 8 Nisan 2004’te yaptığı açıklamayla, 45,000 kişilik listenin rahatlıkla doldurulacağını ifade etmiştir. Buradan hareketle, verilecek listeye vatandaşlık kazanacak kişilerin üst limitinin V. Annan Planı’nda da 45,000 olduğu söylenebilir.
- ³¹ I. Annan Planı, Kuruluş Anlaşması, Taslak İlave II, İlişik 3’ün 1. ve 2. Md.’leri.

- ³² II. Annan Planı, Kuruluş Anlaşması, Taslak İlave II, İlişik 3'ün 1. Md.'si.
- ³³ III. Annan Planı, Kuruluş Anlaşması, İlave II, İlişik 3'ün 1/2 ve 2/3. Md.'leri.
- ³⁴ Bkz. I. Annan Planı, Kuruluş Anlaşması'nın 3/2. Md.'si; I. ve II. Annan Planı, Taslak İlave II, İlişik 3'ün 3. Md.'si ve II. Annan Planı, Kuruluş Anlaşması'nın 3/3. Md.'si
- ³⁵ III. Annan Planı, Kuruluş Anlaşması, İlave II, İlişik 3'ün 3. Md.'si.
- ³⁶ Turhan, op.cit., s. 253.
- ³⁷ Çalışma kaleme alındığında, 31 Mart 2004 tarihli V. Annan Planı taraflara sunulmuş olmakla beraber, gerek BM'nin Annan Planı'na yönelik web sitesi gerekse de diğer web sitelerinde Plan'da yer alan İç Vatandaşlıkla ve İkametle ilgili Anayasal Nitelikli Yasalar henüz yayınlanmamıştır.
- ³⁸ UN Security Council, S/2003/398, op.cit., ss. 17-18.
- ³⁹ Bkz. I. Annan Planı, Kuruluş Anlaşması'nın 5/1/a. Md.'si.
- ⁴⁰ Bkz. II. Annan Planı, Kuruluş Anlaşması'nın 5/1/a. Md.'si.
- ⁴¹ Bir başka ifadeyle, her parça devletten gelen en az 6 senatör, oylamaya katılmış ve oy kullanmış olmalıdır. Bkz. III., IV. ve V. Annan Planı, Kuruluş Anlaşması'nın 5/1/b. Md.'si.
- ⁴² Ibid.
- ⁴³ III., IV. ve V. Annan Planı'nda yer alan Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası'nın 25. Md.'sine göre, özel çoğunluk gerektiren kararlar şu şekildedir: a) oluşturucu devletlerin yasama yetkisine giren konulara ilişkin uluslararası anlaşmaların onayı, b) münhasır ekonomik alan ve bitişik bölge dahil olmak üzere Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti'nin hava sahası, kıta sahanlığı ve karasularına ilişkin uluslararası anlaşmaların onayı ile yasa ve tüzüklerin kabul edilmesi, c) Vatandaşlık, göç, su kaynakları ve vergilendirmeye ilişkin yasa ve tüzüklerin kabulü, d) Federal bütçenin onaylanması, e) Başkanlık Konseyi'nin seçilmesi, f) İşbu Anayasada özel çoğunluk öngörülen diğer hususlar.
- ⁴⁴ V. Annan Planı'nda, bir oluşturucu devletin, diğer oluşturucu devletten gelecek kişilere antlaşmanın kabulünden sonra ilk 5 yıl boyunca ikamet yasağı uygulayabileceği belirtilse de 5. yıldan sonra bu yasak kalkmaktadır. 5. yıldan sonra belirli oranlarla ifade edilen kısıtlamalar, 19 yıl sonra veya Türkiye'nin AB'ye girmesiyle beraber tamamen ortadan kalkmaktadır. Bkz. V. Annan Planı, Kuruluş Anlaşması'nın 3/4. Md.'si.
- ⁴⁵ Bkz. IV. ve V. Annan Planı, Kuruluş Anlaşması'nın 5/1/a. Md.'si.
- ⁴⁶ Bkz. III. Annan Planı, Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası'nın 23. Md.'si.
- ⁴⁷ III. Annan Planı, Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası'nın 22/5. Md.'sine göre "Maronit, Latin ve Ermeni azınlıkların her biri en az bir temsilci tarafından temsil edilir....Söz konusu temsilciler, bahse konu azınlık mensuplarının yoğun olarak ikamet ettiği oluşturucu devlete verilen temsilci kotasının içinde yer alır."
- ⁴⁸ Bkz. V. Annan Belgesi, Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası, 38. ve 39. Md.'ler.
- ⁴⁹ Bkz., III. Annan Planı, Kuruluş Anlaşması'nın 5/2/a. Md.'si.
- ⁵⁰ Bkz. III. Annan Planı, Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası, 26/2. ve 26/5. Md.'ler.
- ⁵¹ Devletin işleyebilirliği açısından bunun önemli olduğunu savunan Rum tarafı, bu talebini Lefkoşa'da yapılan ikili müzakerelerin ikinci gününde de dile getirmişti. Bkz. KKTC Tanıtma Dairesi, **Müzakere Süreci**, <http://www.trncinfo.com/TANITMADAIRESI/ARSIV2004/TURKCEarsiv/MART/050304a.HTM> (30/04/2003)
- ⁵² Bkz. III., IV., ve V. Annan Planı, Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası'nın 26/7. Md.'si.
- ⁵³ Zurich ve Londra Antlaşmalarıyla kurulan 1960 düzeninde, BM çerçevesinde önerilen 1984 tarihli Perez De Cuellar Belgesi ve 1992 tarihli Ghali Fikirler Dizisi'nde de hayati konularda toplumlara veto hakkı tanınmaktaydı. Nitekim, taraflara tanınan veto hakkı, bir anlamda bir toplumun diğeri üzerinde hükmetmesini önleyen en büyük güvencelerden biriydi.
- ⁵⁴ Bkz. IV. ve V. Annan Planı, Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası'nın 27/1/b. Md.'si.
- ⁵⁵ Bkz. III., IV., ve V. Annan Planı'nda yer alan Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası'nın 28. Md.'si.
- ⁵⁶ V. Annan Planı'nda yer alan Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası'nın 41. Md.'si.
- ⁵⁷ Bu talep, GKRY'nde 19 Şubat 2004'te çıkan Politis gazetesinde, Rumların Annan Planı'na yönelik sunduğu 6 değişiklik önerisi içinde yer almaktaydı. Bu bağlamda Rumlar, Başkanlık Konseyi görev süresinin 4 yıl Rumların 2 yıl da Türklerin yürüteceği 6 yıl olmasını talep etmekteydi. Bkz. <http://www.cyprusmedianet.com/EN/article/19217> (25/02/2004)
- ⁵⁸ Bkz. III., IV., V. Annan Planları'nda yer alan Kuruluş Anlaşması'nın 6. Md.'si.
- ⁵⁹ Tıkanıklık yaşanması durumunda Yüksek Mahkeme'ye ara karar alınması için Başkanlık Konseyi, Senato ve Temsilciler Meclisi Başkan veya Başkan Yardımcıları, Başsavcı veya Başsavcı Yardımcısı başvurabilmektedir. Bkz., III. Annan Planı, Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası'nın 36/6. Md.'si.
- ⁶⁰ Bkz. I. Annan Planı, Kuruluş Anlaşması'nın 6/2. Md.'si.
- ⁶¹ Bkz. III., IV., ve V. Annan Planı'nda yer alan Kuruluş Anlaşması'nın 6/2. Md.'si.
- ⁶² Bkz. III., IV., ve V. Annan Planı'nda yer alan Kuruluş Anlaşması'nın 36/8. Md.'si.
- ⁶³ Toplam yüzölçümü 9,251 km² olan Kıbrıs'ın geriye yüzde 2,8'lik kesiminde İngiliz Egemen Üsleri yer almakta, yüzde 2,7'lik kısım ise BM Barış Gücü kontrolünde bulunmaktadır. Bkz. Harp Akademileri Komutanlığı, **Kıbrıs'ın Dünü-Bugünü-Yarını**, İstanbul: Harp Akademileri Yayınları, 1995, s. 1.
- ⁶⁴ I. Annan Planı'yla beraber sunulan Harita A için bkz. <http://www.mfa.gov.tr/grupa/ad/MapA.pdf> (08/02/2004).
- ⁶⁵ I. Annan Planı'yla beraber sunulan Harita B için bkz. <http://www.mfa.gov.tr/grupa/ad/MapB.pdf> (08/02/2004).
- ⁶⁶ Annan Planı'nın üçüncü versiyonunda önerilen harita için bkz. <http://www.cyprus-un-plan.org/MapofCyprusPlanataglace.pdf> (10/02/2004); Ayrıca bkz. III. Annan Belgesi, Birleşik Kıbrıs Anayasası'nın 11/5. Md.'si.
- ⁶⁷ Ertan Efeğil, "Temel Konular Işığında Annan Belgesi'nin Analizi", **BM'nin Kıbrıs'ta Son Diplomatik Girişimi: K. Annan Planı'nın Analizi**, Ertan Efeğil (Der.), İstanbul: Gündoğan Yayınları, 2003, s. 35
- ⁶⁸ Diğer geçiş yolları ve koridorlarla ilgili düzenlemeler için bkz. Bkz. 26 Şubat 2003 tarihinde sunulan Annan Belgesi'nde yer alan EK VI, 2. Md.
- ⁶⁹ Efeğil, "Temel Konular...", op.cit., s. 66; Ayrıca toprak düzenlemelerinin Türk oluşturucu devletine ekonomik açıdan etkileri için bkz. ibid., ss. 67-68.

⁷⁰ IV. ve V. Annan Planı'nın toprak düzenlemelerine ilişkin haritalarına internet ortamında ulaşılacakla beraber, BM Genel Sekreteri Kıbrıs Özel Temsilcisi Alvaro De Soto, İsviçre'de Dörtlülük Zirve sonunda yaptığı basın açıklamasında, harita üzerinde herhangi bir değişiklik yapılmadığını ifade etmiştir.

Bkz. http://www.cyprus-un-plan.org/Press_conference_in_Burgenstock_de_Soto_Mar31.pdf (06/04/2004)

⁷¹ Plan'ın her üç versiyonunda yerleşim haklarına ilişkin kısıtlamalar ele alınırken, ağırlıklı olarak Rumların kuzeye yerleşmesi üzerinde durulacaktır. Bununla beraber, aynı kısıtlamaların Türk parça/oluşturucu devletinden Rum parça/oluşturucu devletine geçecek olan Kıbrıslı Türkler için de geçerli olduğunu belirtmek gerekir.

⁷² Bkz. I. Annan Planı, Kuruluş Anlaşması'nın 3/2. Md.'si.

⁷³ II. Annan Planı Kuruluş Anlaşması'nın 3/4. Md.'si.

⁷⁴ III. Annan Planı Kuruluş Anlaşması'nın 3/4. Md.'si.

⁷⁵ IV. ve V. Annan Planı, Kuruluş Anlaşması'nın 3/7. Md.'si.

⁷⁶ Burada ilginç olan, ilgili yasada Yabancılar Kurulu'nun oluşturucu devletleri yüzde 10'a kadar izin verme konusunda yetkilendirmesidir. III., IV. ve V. Annan Planı için bkz. Kuruluş Anlaşması, İlave IX, İlişik 2, 1/c. ve 1/d. Md.'ler; Bu oran II. Annan Planı'nda yüzde 10 olarak belirlenmişti. IV. ve V. Annan Planı için bkz. Kuruluş Anlaşması'nın 3/5. Md.'si.

⁷⁷ Bu konu özellikle Lefkoşa'da yürütülen ikili görüşmelerde ve İsviçre'de gerçekleşen dörtlülük görüşmelerde dile getirilmiştir. Lefkoşa'daki müzakere süreci için bkz. KKTC Tanıtma Dairesi, loc.cit.

⁷⁸ Zira, gerçek kişiler Topluluk Müktesebatının ihlal edilmesi halinde düzenlenen kararın iptaline ilişkin olarak; kararı tesis eden organa karşı ATAD nezdinde iptal davaları açabilmektedirler. İptal davalarına ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz. Kamuran Reçber, **Avrupa Toplulukları İlk Derece Mahkemesi**, Bursa:Ezgi Kitabevi Yayınları, 2002, ss.101-127; Kamuran Reçber, "Avrupa Topluluklarında İptal Davaları", **İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Sayı 25, Ekim 2001, passim.

⁷⁹ UN Security Council, S/2003/398, op.cit., s. 23

⁸⁰ Ancak Şubat 2003'te KKTC ve GKRY'nde yapılan bir ankete katılan Rumların yüzde 90'ı etkilenmiş olan mülklerinin geri iadesini isteyeceklerini belirtmiştir. Bkz. Ali Çarkoğlu ve Ersin Kalaycıoğlu, **Kıbrıs Barış Planı Üzerine Türk ve Rum Kamuoylarının Görüşü**, Sabancı Üniversitesi Sanat ve Sosyal Bilimler Fakültesi ve İstanbul Politikalar Merkezi, Şubat 2003.

⁸¹ 1963'ten beri etkilenmiş mülklerle ilgili ayrıntılı ve nihai düzenlemeler için bkz. V. Annan Planı Kuruluş Anlaşması, Ek VII.

⁸² Bkz. V. Annan Planı Kuruluş Anlaşması, Ek VII, İlişik 4, 2/2. ve 3/1. Md.'ler.

⁸³ Bkz. V. Annan Planı Kuruluş Anlaşması'nın 10/3. Md.'si.

⁸⁴ Başta Karpaz bölgesi olmak üzere Anlaşma'da belirtilmiş olan bölgeler bu sınırlamanın dışındadır. Bkz. III. Annan Planı, Kuruluş Anlaşması'nın 10/3/e. Md.'si; IV. ve V. Annan Planı'nın Kuruluş Anlaşması'nda bu ifadeler yer almamaktadır.

⁸⁵ Efeğil, "Temel Konular...", op.cit., s. 65

⁸⁶ Bkz. V. Annan Planı, Kuruluş Anlaşması, EK VII, 5/2. Md.; Ayrıca 1950 tarihli Avrupa İnsan Haklarının Korunması ve Temel Özgürlükler Sözleşmesi'nin (11. Protokol) 37. Md.'si için bkz. Mehmet Semih Gemalmaz, **İnsan Hakları Belgeleri (Bölgesel Sistemler)**, İstanbul: Alkım Yayınları, 1999, ss. 103-104.

⁸⁷ UN Security Council, S/2003/398, op.cit., s. 5.

⁸⁸ Ibid.

⁸⁹ Bkz. I. Annan Planı, Kuruluş Anlaşması'nın 8. Md.'si.

⁹⁰ II. Annan Planı, Kuruluş Anlaşması'nın 8. Md.'si.

⁹¹ Silahsızlanma ve Garantörlüğe ilişkin genel düzenlemeler için bkz. III. Annan Planı, Kuruluş Anlaşması'nın 8/1. Md.'si.

⁹² III. Annan Planı, Kuruluş Anlaşması, 8/4. ve 8/5. Md.'ler.

⁹³ Bkz. IV. ve V. Annan Planı, Kuruluş Anlaşması'nın 8/1. Md.'si.

⁹⁴ Bkz. V. Annan Planı, Kuruluş Anlaşması'nın 8/5. Md.'si.